

Kovács Krisztina[1]: A terrorizmus elleni védekezés

Debreceni Jogi Műhely, 2005. évi (II. évfolyam) 3. szám, (2005. október)

1. Bevezetés

Napjaink egyik legkiemelkedőbb jelensége a globalizáció. A világméreteken lezajló folyamat egyre erőteljesebben határozza meg a gazdasági, kulturális, társadalmi és politikai élet területeit. Ugyanakkor szerves részét képezi a biztonság problémája is, mert a nemzetközi szervezett bűnözés és a terrorizmus folytonos erősödésének és világméretűvé válásának negatív hatásaival is szembe kell néznünk. Az összeszűkülő világ és az azt átfogó intézményrendszer egységesedése olyan körülményeket teremt, melyekben a terrorizmus korunk egyik legfenyegetőbb problémájává vált, hiszen terrorista erőszak bárhol és bármikor előfordulhat. Az államokra és az intézményrendszerekre jellemző kiszámíthatósággal és stabilitással szemben a terrorizmus kiszámíthatatlansága és rugalmassága áll, mely egyedülálló tulajdonságok teszik azt igazán veszélyessé, és különösen nehezzé az ellene való védekezést. Eddig Európa nagy része főként csak szavakkal, illetve néhány egyezmény elfogadásával támogatta a Szeptember 11-i merényletek megtorlásáért küzdő Amerikát, azonban a 2004. március 11-i madridi és a 2005. július 7-i londoni merénylet megmutatta, hogy ez a kontinens is kiszolgáltatót.

A nemzetközi terrorizmus évezredes jelenség, ugyanis már a XI. században történtek szervezett, terrorista jellegű fegyveres akciók. A világban talán a legtöbb gyilkosság a thug-okhoz[2] kapcsolódik, akik közel fél évezredes működésük alatt nyolcmillió embert öltek meg Indiában. Azonban a politikai erőszak legelterjedtebb eszköze mégis a konvencionális háború volt. Ezzel természetesen összekapcsolódott az az elv is, hogy „ahol a hatalom ott az igazság”, így bármilyen lázadást kegyetlenül megtorolhattak, és meg is tették.[3]

A mai értelemben vett terrorizmus „csak” másfél évszázados múltra tekint vissza, megnyilvánulásai azonban igen sokrétűek. Az első olyan terrorista merényletre, amelynek nemzetközi következményei lettek, 1855-ben került sor III. Napóleon ellen, melyet követően Belgium úgynevezett merényletzi záradékot kezdett alkalmazni. Ennek értelmében az uralkodó és családtagjai elleni merényletek nem minősültek politikai bűncselekménynek, így az elkövetőket szabadon ki lehetett adni. 1934-ben Marseilles-ben merénylet áldozata lett Sándor jugoszláv király és Barthou francia külügyminiszter. Ennek hatására, 1937-ben a Nemzetek Szövetsége keretein belül két egyezményt is aláírtak a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatosan, majd ezt követően is több nemzetközi megállapodás foglalkozott a kérdéssel, de többségük (ratifikálás hiánya miatt) nem lépett hatályba. Fontos megjegyezni, hogy a terrorizmus hatékony diktatúrákban nem jelentkezett számottevő mértékben, sokkal inkább a modern demokratikus államokkal szemben lépnek fel, ugyanis ezekben a jogállamiság elve, a hatalommegosztásból fakadó fékek és egyensúlyok rendszere és más politikai intézmények tág teret engednek a szélsőséges, illetve a terrorista csoportoknak. Azt mindenképpen tudatosítanunk kell, hogy az államhatalom jóval erősebb, mint a terrorista csoportok hatalma, a kérdés csak az, hogy hogyan tudja ezt az előnyét egy demokratikus állam kihasználni anélkül, hogy ez rendszere lényegét, az alapvető emberi jogokat csorbítaná.

Elsősorban azt kell látni, hogy egyes terrorcselekmények nem csupán az adott társadalmat, hanem akár az egész nemzetközi rendet, sőt az emberiséget is veszélyeztethetik. Egyes vélemények szerint még az összes terrorista letartóztatásával sem érhetnénk el a terrorizmus

megszűnését, mivel a csoportok, illetve az általuk követett ideológiák megmaradnának, és kitermelnék az elkövetők következő generációját.[4]

A terrorizmussal leginkább fenyegetett országokban már kezdetektől fogva voltak a leküzdésére foganatosított intézkedések, azonban ezek jelentősen különböztek egymástól, mivel nem volt nemzetközi egyetértés több kérdésben sem: így a terrorizmus fogalmában, a kiadatás kérdésében, a megkötendő egyezmények tartalmában, vagy a nemzetközi jog idevonatkozó intézkedéseinek meghatározásában.

2. A terrorizmus definiálásának szükségessége

Ha valami ellen harcot hirdetnek - márpedig a terrorellenes fellépés láthatóan reneszánszát éli - az első logikus tennivaló annak a lehető legpontosabb meghatározása, ami ellen fel kell lépni. Ez látszólag rendkívül egyszerű, hiszen mindent elárasztanak a terrorizmusról szóló hírek: az erőszak, a merényletek, a robbantások, a túszedések, a repülőgép-eltérítések és így tovább. Csakhogy amikor a pontos meghatározás igénye kerül előtérbe, már zavar mutatkozik a nemzetközi politikában és a nemzetközi közvéleményben egyaránt. Márpedig a terrorizmus fogalmának tisztázása nélkül sok minden megkérdőjelezhető. Okkal vetődik fel, például a kérdés: a terrorizmus és az erőszakos fellépés közé valóban egyenlőségjelet kell-e, lehet-e tenni? Vélhetően nem. Igaz, a terrornak mindig szerves része az erőszak, de aligha sorolható minden egyes erőszakos cselekmény a terror kategóriájába. Felvetődik tehát a kérdés, hogy ha nincsen ilyen definíció, akkor hogyan lehet tanulmányozni a jelenséget?

A fogalomalkotás dilemmája az Egyesült Nemzetek Szervezetét és a biztonságpolitikusokat sem kímélte. A terrorcselekmények száma hirtelen megnövekedett a 70-es években, amit az ENSZ nem hagyhatott figyelmen kívül. Az univerzális intézmény először 1972-ben foglalkozott a terrorizmus kérdésével, amely azóta már számtalan esetben került napirendre - főként válsághelyzetekben - a plenáris üléseken és a Biztonsági Tanácson belül egyaránt.

Az elmúlt három évtized alatt, a világszervezeti statisztikákat jegyzők szerint 109-féle meghatározás, értelmezés született, de még mindig nem létezik mindenki számára elfogadható, egységes megközelítés.[5] Az egyes definíciók például olyan alapvető kérdésekben is különböznek, hogy hány elkövető esetén beszélhetünk már terrorizmusról. Míg a spanyol, olasz és német jog csak kollektív elkövetés esetén ismeri el a terrorcselekményt ilyennek, addig a francia jog kifejezetten egyéni elkövetőkről beszél, az USA, Nagy-Britannia, Oroszország és Törökország pedig egyáltalán nem említi a kérdést. Emellett egyes országokban (például USA) akár több definíciót is alkalmaznak párhuzamosan.[6] Furcsa ellentmondás, hogy az ENSZ-tagállamok a szervezet létrejötte óta tizenkét terrorellenes konvenciót fogadtak el,[7] tehát elméletben a közös érdekek mégiscsak képesek felülkerekedni az árnyalatnyi különbségeken.

A terrorizmus definíciója az elmúlt évszázadokban alapvető átalakuláson ment keresztül. Kétszáz évvel ezelőtt a terrorizmus még a kormányok által elkövetett cselekményt jelentette. Erre bizonyíték, hogy az Oxford English Dictionary definíciója a következő: „Megfélemlítés a kormány által, olyan, amelyet az 1789 és 1794 között hatalmon lévő párt gyakorolt Franciaországban.”[8] Ebből is látható, hogy a terrorizmust ekkor még az államok által alkalmazott terrorral azonosították.

A Nemzetek Szövetsége 1937-ben viszont már úgy definiálta a terrorizmust, mint olyan bűncselekményt, amely az állam ellen irányul: „A terrorcselekmény kifejezés a jelen megállapodásban olyan bűnös cselekményeket jelent, amelyek valamely állam ellen irányulnak, és céljuk, hogy meghatározott személyeknél, személyek csoportjánál, vagy a közösség körében terrort idézzenek elő.”[9] Teichmann véleménye szerint a változást a fogalom jelentésében a XIX. század második felének eseményei, azaz a forradalmak hozták.[10]

A hidegháborúban a két részre szakadt világ vezető hatalmai is megalkották a maguk definícióját. Az ideológiai változások a definiálást is segítették, ugyanakkor a közhelynek ható „Az egyiknek terrorista, a másiknak szabadságharcos.”[11] mondat ma is megnehezíti az egységes fogalom kialakítását.

Az ENSZ-en belül egy általános definícióra vonatkozó teljes egyetértést két kérdésben való eltérő nézetek gátolták. Az első arra vonatkozik, hogy van-e az államoknak joga katonai erővel fellépni civil állampolgárokkal szemben, a második pedig arra, hogy az idegen megszállás alatt lévő népek ellenállási jogát szabad-e korlátozni.[12] Így hosszas fontolgatás után a következő meghatározás mutatott a konszenzus irányába: „A terrorizmus személyek vagy csoportok fegyveres erőszakot alkalmazó tevékenysége, politikai-ideológiai jelszavakkal az állam és a társadalmi rend szilárdságának megingatására.”[13]

A terrorizmus definiálására vonatkozó egyik legújabb kísérletet egy 2004. december 2-án megjelent, az ENSZ Főtitkára által megbízott magasszintű szakértői csoport jelentésében olvashatjuk. A volt thaiföldi kormányfő, Anand Panyarachun által vezetett testületben többek között ott volt Brent Scowcroft volt fehérrhízi nemzetbiztonsági tanácsadó, Jevgenyij Primakov volt orosz miniszterelnök, Csian Csi-csen korábbi kínai külügyminiszter és az egyiptomi Amr Musza, az Arab Liga főtitkára.[14]

A terrorizmus definíciójára vonatkozó javaslat szerint terrorcselekmény a már hatályos terrorizmusra vonatkozó egyezményekben, a Genovai Egyezményben és a Biztonsági Tanács 1566 (2004) számú határozatában foglaltakon kívül mindaz a cselekmény, amely arra irányul, hogy halált vagy súlyos testi sérülést okozzon civileknek és a harcokban részt nem vevőknek, és amelynek természetéből és a körülményekből adódóan az a célja, hogy megfélemlítse a lakosságot, vagy arra kényszerítsen egy kormányt vagy nemzetközi szervezetet, hogy valamit megtegyen, vagy tartózkodjék valaminek a megtételétől.[15]

Tehát rengeteg definíció létezik a terrorizmus fogalmára, de amíg nem születik megegyezés abban, hogy mi is az pontosan, addig nagyon nehéz lesz meghatározni, hogy hogyan is küzdjünk ellene.

3. A terrorizmus elleni védekezés

Mivel a terrorizmus sem egységes, azaz nagyon sok formában jelen van, így az ellene történő védekezés sem lehet az. Azonban mivel lehetetlennek tűnő feladat a terrorizmus teljeskörű kiirtása, meg kell próbálni a lehető legkisebb mértékűre visszaszorítani, elsősorban a lehetséges célpontok biztonságának fejlesztése által. Ehhez az első és legfontosabb lépés a terrorizmus megértése.[16] Ezelőtt azonban érdemes megvizsgálni, hogy kik állnak napjaink legszörnyűbb tettei mögött.

A terrorizmus felé forduláshoz sok társadalmi jelenség hozzájárul, mint például: a munkanélküliség növekedése, a felsőoktatási rendszer válsága, az értelmiségi foglalkozások leértékelődése, a fogyasztói társadalomtól való elfordulás, stb. Egy, a német kormány által lebukott terroristák körében végzett felmérés szerint[17] a megkérdezettek átlagosan 23 évesen léptek be valamilyen csoportba, és körülbelül egy éven belül részt vettek valamilyen akcióban. Tanulmányaikat tekintve közülük viszonylag sokan elkezdték, de nem fejezték be az egyetemet (a bölcsészettudományokat részesítették előnyben). A megvizsgáltak közel fele nő, ami elsősorban az elnyomatásukból való kitörési kísérlettel magyarázható. A szociális bázis mellett fontos a háttér is, azaz a támogatók és vezetők. Közöttük megtalálható az állami vezetőktől, milliárdos gazdasági szakembereken, tudósokon át a katonatisztekig nagyon sok réteg.

A személy(ek) elleni terrorizmus csak fizikailag tekinthető ilyennek, mely a célponto(ka)t csak valamely politikai intézmény képviselőjeként tartják számon. Így egy állam elleni akció tárgya lehet bármely nemzeti jelkép, állami objektum vagy az állam képviselői, állampolgárai, de akár odalátogató külföldiek is. Jellemző, hogy elsősorban személyek ellen irányulnak a

támadások, még ha fizikailag egy objektumot semmisítenek vagy rongálnak is meg (pl.: repülőgépek, repülőterek, szállodák, tömegközlekedési eszközök, a World Trade Center).

Az egyes célpontok kiválasztása az adott csoport ideológiájától is nagyban függ. Ennek alapján határozzák meg ugyanis az általuk jogosnak vélt célpontokat, ezzel igazolják tettük brutalitását, és legfőképpen ezáltal hárítják át a felelősséget az áldozatokra, vagy valamely általuk képviselt külső tényezőre. Az ideológia különösen élesen jelentkezik manapság az iszlám terrorizmus kapcsán, ennek ugyanis egyik alapeleme a vallás, melynek nevében a csoportvezetők parancsolnak, és ezeket az utasításokat[18] feltétlenül, akár a tagok életének feláldozásával is végre kell hajtani.

A célpontokat két csoportba sorolhatjuk, léteznek fizikai és pszichológiai célok. Az előbbi általában csak képviseli az utóbbit, például 2001. szeptember 11. esetében a WTC volt a fizikai, míg az amerikai imperializmus és a globalizáció a pszichológiai cél.[19]

A Pentagon két kutatója Marvin Cetron és Peter Probst dolgoztak ki egy részletes jelentést a terrorizmus jövőbeni arculatáról.[20] Ebben kimutatták, hogy a hagyományos politikai befolyásolás mellett egyre inkább előtérbe kerülnek a nemzeti, szeparatista és ideológiai motivációk, a terrorizmus a társadalom elleni aszimmetrikus háborúvá válik és az államok támogatása továbbra is jelentős marad.[21] Ezek mellett jellemző a nemzetközi hálózattal rendelkezés, a terrorizmust támogató államokkal szoros kapcsolat kiépítése, az akciók egyre kegyetlenebbé válása, a modern kommunikációs hálózatok nyújtotta előnyök kihasználása, öngyilkos merényletek számának növekedése és a Nyugati világ destabilizációjára törekvés.

3.1. A terrorizmus elleni fellépés alapelvei

A terroristák elleni fellépéseknek megfelelő alapelveken kell nyugodniuk, ezek közül a szakirodalom által legfontosabbnak tartottak: [22]

- A megfelelő jelleg, ami az adott pillanatban való megfelelést és elfogadhatóságot jelenti, de ez nemcsak a vezető politikai csoportokra vonatkozik, hanem a társadalomra is, azaz az embereknek is el kell ismerniük a fellépés szükségességét és adott módját.
- A megbízhatóság a diszkrimináció-mentességet jelenti, azaz minden terrorista csoporttal ugyanúgy kell bánni.
- Az érvényesség pedig a terrorizmus mögötti társadalmi okok elemzését jelenti.
- Ezek mellett még kiemelném az arányosságot, mint lehetséges alapelveket, ugyanis kiemelkedően fontos, hogy a cselekmény és a rá adandó válasz összhangban legyen.

3.2. A terrorizmusra való válaszadási lehetőségek csoportjai

A terrorizmusra való válaszadási lehetőségeket négyféleképpen csoportosíthatjuk:

- A soft line (az alapproblémákra tekintettel történő válasz) és hard line (azaz a teljes elutasítás és erőszakos megtorlás) módszer.
- Peter Sederberg a megbékéltető és a megtorló módszereket állítja szembe aszerint, hogy erőszakos-e a reakció.
- Alex Schmid a megbékéltetés (két legáltalánosabb formája az alkalmazkodás, ide tartozik a terroristákkal való tárgyalás és a speciális követelések érvényesítése; és a reform, amely során közvetlenül nem tárgyalnak terroristákkal) és az erőszak (két alapformája a törvények szigorítása és a katonai beavatkozás) közt tesz különbséget.
- Megkülönböztethetünk rövid távú és hosszú távú válaszokat aszerint, hogy a problémát azonnal, tűzoltó-módszerrel kezeli, vagy hosszú távon reformokat akar bevezetni, illetve egyéb megelőzési módszereket részesít előnyben az állam.

Ezen a csoportosításon belül található a proaktív válaszstratégia, amely a mostani problémákból hosszú távú következtetéseket próbál levonni, a megelőzésre helyezve a hangsúlyt. Ennek három fajtája van: a represszáliák, a megelőző csapás és a megtorlás.

Ugyanúgy hosszú távúak a terroristák erőszakos (fenyegetések, propaganda-tevékenység), illetve politikai követeléseire (szervezetek politikai elismerése) adandó válaszok, illetve a nemzetközi (politikai, diplomáciai, gazdasági, katonai szankciók) és a hazai (elsősorban jogi szabályozás) válaszlehetőségek.[23]

3.3. A védekezés módszerei

Szankciók a terroristákat támogató államok részére nukleáris technológiát szállítók ellen

A terrorista csoportok számára már elérhetőek a nukleáris fegyverekhez szükséges alapanyagok, illetve a szakértelem is, így például alacsony technológiát igénylő nukleáris robbanófegyvereket viszonylag könnyen előállíthatnak. Azonban arra is figyelmet kell fordítani, hogy nemcsak ezek, de a radiológiai fegyverek is rendkívül veszélyesek. További problémákat okozhatnak a nukleáris reaktorok elleni szabotázsakciók. Ezek megakadályozásához elengedhetetlen az állandó felügyelet, a biztonsági intézkedések szigorítása az atomerőművekben.

Valamennyi nukleáris technológiát és gyártási eljárást meg kell tagadni azoktól az államoktól, amelyek esetében megalapozott a gyanú, hogy ezeket agresszív törekvéseik szolgálatába állítják. Ebben a kérdéskörben jelentős eredményre vezethet a szállítók elleni fellépés, azonban az is feltétlenül szükséges, hogy az összes atomfegyverrel rendelkező ország csatlakozzon ehhez a törekvéshez, és antinukleáris szankciót léptessen életbe. Netanjahu véleménye szerint az Egyesült Államoknak kellene magára vállalnia a kezdeményező szerepét, ugyanis az egyedüli szuperhatalomnak már sikerült néhány eredményt elérnie a kereskedelmi kedvezmények és egyéb gazdasági engedmények megvonásával azon országokkal szemben, amelyek támogatták a terrorizmust.[24] Emellett fontos lenne a plutónium forgalmazásának befagyasztása is. Természetesen a fenti megállapítások kiterjeszhetőek a többi tömegpusztító eszközre is, így elsősorban a vegyi, biológiai fegyverekre.

A tömegpusztító fegyverek korlátozására vonatkozóan már 1963-ban elfogadták a Részleges Atomcsend Egyezményt (Partial Test Ban Treaty), amely „korlátlan ideig” tiltja a kísérleti atombomba-robbantást az atmoszférában, víz alatt és a világűrben, azonban nem korlátozta a föld alattiakat. A szerződés viszont csak részleges sikert hozott, mert sem Franciaország, sem Kína nem írta alá. Ezt követően 1968-ban jött létre az Atomsorompó egyezmény (Non-proliferation Treaty), amelyben megállapodtak arról, hogy a nukleáris fegyverrel nem rendelkező államokat nem segítik hozzá ahhoz, hogy atomfegyvereket, vagy más nukleáris robbanó anyagokat megszerezzenek vagy előállítsanak. A nukleáris fegyverrel nem rendelkező országok megengedik az ENSZ Nemzetközi Atomenergia Ügynökségének (IAEA), hogy nukleáris berendezéseiket ellenőrizzék. Emellett minden aláíró elkötelezte magát a nukleáris leszerelés ügyének előmozdítására, melynek eredménye a kilencvenes években kidolgozott teljes atomcsend program, illetve annak ellenőrző mechanizmusa lett.[25]

Ennek a védekezési eszköznek az alkalmazására került sor az ENSZ védnöksége alatt az Öböl-háború során Irakkal szemben,[26] de a tömegpusztító fegyverek léte és a bevetésüktől való félelem (amire már az irak-iráni háborúban volt példa) szolgáltatta az egyik okot Szaddam Huszein iraki diktátor rendszere elleni 2003-as támadásnak. Ugyan utóbb ez megalapozatlannak bizonyult, azonban ahogy dr. Bruhács János nemzetközi jogászprofesszor hangsúlyozta, sok agresszió megakadályozható lett volna a történelem során kellő előrelátással, és mivel Szaddam Huszein, iraki diktátor a nemzetközi ellenőrzést szabotálta, joggal lehetett feltételezni, hogy van mit rejtegetnie.[27]

Alapvető probléma, hogy a védekezés ezen eszköze már nem lehet túl hatékony, ahhoz ugyanis túl későn jelent meg ez a próbálkozás, így marad az elrettentés taktikája, azaz a terrorista csoportok megfélemlítése, hogy ne merjenek bevetni semmiféle tömegpusztító fegyvert.[28]

Diplomáciai, gazdasági és katonai szankciók a terroristákat támogató államok ellen

Ezeket az intézkedéseket lépcsőzetesen kell bevezetni: külképviseletek bezárásával kezdve, gazdasági szankciók alkalmazásán át, a katonai rajtaütés lehetőségével bezárólag mérlegelni kell az egyes intézkedések hatásait és kedvezőtlen mellékhatásait. Irán például rendkívül érzékeny a gazdasági nyomásra, ugyanis kőolajexportra épül a gazdasága. Mindig figyelembe kell azonban venni a szankciók bevezetése során azok megfelelő sorrendjét, időzítését, illetve meg kell teremteni a végrehajtásukhoz szükséges feltételeket.[29]

A diplomáciai szankció lehetőségét a nemzetközi jog is megalapozza olyan szempontból, hogy kimondja, hogy az államok szuverén döntésén alapul az, hogy létesítenek-e diplomáciai kapcsolatot egy másik állammal, és milyen formában teszik ezt, illetve az is, hogy korlátozzák, vagy megszakítsák a fennálló viszonyt.

Mindenképpen fontos kiemelni, hogy a katonai megtorlás az utolsó eszköz kell, hogy legyen, ugyanis ez egy meglehetősen kétélű fegyver: rövid távon hozhat eredményt, hosszú távon azonban megalapozhatja az esetleges ellentámadásokat, sőt azzal a veszéllyel is járhat, hogy háborúba sodorja a két érintett országot, és esetleg bizonyos államok szimpátiáját is elnyerhetik ezáltal a terroristaszervezetek.[30]

Elengedhetetlen tehát, hogy egy legitim nemzeti hatóság lépjen fel a terroristákat támogató állam ellen, egy őt ért sérelem miatt úgy, hogy minden más alternatívát már kimerített, és realitás-alapja van egy sikeres akció végrehajtásának. Katonai megtorlóakciónak lehettünk tanúi például Afganisztánban a World Trade Centert ért terrortámadás megtorlásaként.

Az ENSZ Alapokmányának 51. Cikke is kimondja, hogy az államoknak, amennyiben valamely tagállamot fegyveres támadás ér, mindaddig joguk van az egyéni és kollektív önvédelemhez, amíg a Biztonsági Tanács meg nem hozza a szükséges intézkedéseket a nemzetközi béke és biztonság fenntartására. A további szankciókat az Alapokmány VII. fejezete tartalmazza, így például a Biztonsági Tanács javaslatot tehet a feleknek a vitás kérdés rendezésére, felhívhatja az államokat ideiglenes intézkedések megtételére, fegyveres erőket vonlathat fel elsősorban blokádk alkalmazása céljából.

Alain Pellet, az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságának francia tagja és Nagy Boldizsár, nemzetközi jogász véleménye szerint a szeptember 11-i merényleteket követő, az USA által végrehajtott Afganisztán elleni akciókat nem lehet önvédelemnek tekinteni, mivel Washington az ellentámadást nem azonnal, hanem közel egy hónap múlva, egy több ezer kilométeres távolságban levő állam ellen indította, és a Biztonsági Tanács előzetesen nem hatalmazta fel erre.[31] Az önvédelem ürügyével végrehajtott akciók jogossága egyébként is egy kényes kérdés, nehéz meghúzni a határt jogos és jogtalan cselekmények között, ugyanis ebben az esetben az államok saját bírójuknak tűnhetnek.[32]

A terrorista enklávék semlegesítése

Meg kell kísérelni megállítani a terrorizmust, amely olyan területekről indul ki, amely még nem rendelkezik független államisággal, pl.: a Hezbollah Dél-Libanonban, a Hamasz Gázában, a kurd PKK Észak-Irakban, a mudzsahedek Pakisztán Kasmírral szomszédos határvidékein. Ezekben az enklávékban csupán az a közös, hogy a helyi kormányzat képtelen megfékezni őket, pedig ez elsősorban az adott állam feladata lenne. Szíria és Irán esetében azonban más a helyzet, mivel ezek az országok legalább ideológiailag, de bizonyos esetekben még anyagilag is támogatják a területükön működő terroristacsoportokat, főként a

Hezbollahot. Ezeket az országokat mindenképpen rá kellene bírni, hogy nemcsak otthoni, de külföldi csapásokhoz se nyújtsanak segítséget ezeknek a csoportoknak.[33]

Be kell fagyasztani a terrorista szervezetek pénzügyi forrásait

Ezt az intézkedést elsősorban a Carter- és a Reagan-kormány alkalmazta, de mindenképpen ki kellene terjeszteni, és szigorúan ellenőrizni a terrorcselekményekre szánt pénzek átutalását, és kifizetését. Természetesen a bankok hatalmas forgalma mellett képtelenség minden átutalást kontrollálni, azonban legalább a nagyösszegű, és meghatározott, a terrorizmus szempontjából kiemelten kezelendő országok felé történő kifizetéseket kellene felügyelni. Ezzel kapcsolatban természetesen elengedhetetlen a nemzetközi együttműködés, mindenekelőtt tudatosítani kellene nemcsak az emberekben, de a bankok vezetőiben is, hogy a terrorcselekmények pénzügyi támogatása büntetőjogilag értékelendő.[34] Ebbe az irányba már tettek lépéseket, például elindítottak bizonyos programokat[35], melyek tájékoztatják a banki alkalmazottakat, hogy mire kell különösen odafigyelniük, ugyanis a terrorizmus finanszírozásának már jól kialakult módszerei vannak, illetve ide tartozik a pénzmosásra vonatkozó nemzeti törvények szigorítása is.

Az ENSZ Közgyűlése már az 1996. december 17-i 210/51 számú határozatában felhívta a tagállamok figyelmét az együttműködésre a terrorizmus finanszírozásának visszaszorítása érdekében, de átfogó jellegű egyezmény megalkotására csak 1999-ben került sor. A terrorizmus finanszírozásának tilalmáról szóló New York-i Egyezmény általános tilalmat fogalmaz meg a terrorista szervezetek és cselekmények pénzügyi támogatására vonatkozóan, illetve a részes államok kötelezettségévé teszi a nemzeti büntetőjogi szabályok szigorítását és a következetes, összehangolt fellépést ezen a téren. 2001 októberében, Washingtonban az ENSZ keretében működő csoport, a Financial Action Task Force rendkívüli ülésén pedig újabb nemzetközi standardokat bocsátottak ki a terrorizmus finanszírozásának megakadályozása érdekében.[36]

Információcsere

A terrorizmus elleni küzdelem egyik alapproblémája az információhiány mellett az, hogy a meglévő adatokat nem osztják meg egymással a különböző biztonsági szolgálatok, de ez nemcsak országok között, hanem az egyes államokon belül, a különböző titkosszolgálatok között is jellemző. Mindenképpen ki kell hangsúlyozni azt, hogy a Nyugat elleni terrorista támadások sohasem egy adott ország ellen irányulnak, hanem az egész nyugati civilizáció ellen, így megalapozott lenne az összehangolt védekezési, elhárítási tevékenység. Ahhoz azonban, hogy erőfeszítéseik eredményre vezethessenek, az államok rendvédelmi szerveinek és hírszerző szolgálatainak is együtt kellene működniük, emellett persze a jogi szabályozás összehangolása is elengedhetetlen.[37]

Az információcsere hiánya alatt nem csak a készülő terrortámadásokról kiderített adatok megtartását kell érteni (legalább ezen a téren viszonylag szoros az együttműködés), hanem a terroriszervezetek tagjaira, tevékenységi területeikre, belső szabályzataikra (ha egyáltalán van ilyen) vonatkozó adatok át nem adását is. Erre többnyire két okból kerül sor: egyrészt a hírszerző szolgálatok védeni próbálják az informátorukat, másrészt pedig a szervezeti féltékenysége is döntő motívum lehet.[38]

Kiemelten kezeli, és alapvető fontosságúnak tartja az ezen a téren való együttműködést az Európai Tanács, amely a 2004. november 4-5-i ülésének záró dokumentumában felhívta a Bizottságot egy erre vonatkozó javaslat elkészítésére, amelynek a következő alapelvekre kell tekintettel lennie:

- információ csak igazságszolgáltatási feladatok elvégzése érdekében nyújtható
- az adatok integritását meg kell őrizni
- az adatvédelemre tekintettel kell lenni
- az informátorok biztonságát garantálni kell

- megfelelő közösségi technikai standardokat kell kialakítani a biztonságos adattovábbítás érdekében.

A dokumentum kiemeli, hogy a különböző nemzeti titkosszolgálatoknak bármely tagállam belső biztonságát veszélyeztető cselekmény ellen fel kell lépniük, az érintett nemzeti hatóságokat tájékoztatni kell, illetve személyek vagy javak megfigyelésekor, azok országhatárokat átlépő mozgása esetén együtt kell működniük. Emellett a Tanács az Europol keretein belüli együttműködés megerősítését és az Európai Bűnmegelőzési hálózat hatékonyabbá tételét is szorgalmazza.

A terroristák üldözése és börtönben tartása

A jogi eszközök szigorítása rendkívül fontos, azonban önmagában nem ér semmit, ha nem társul hozzá a végrehajtó hatalom és a biztonsági szolgálatok megfelelő mértékű, hatékony fellépése.[39]

Rendkívül fontos, hogy a terroristák szabadon bocsátására irányuló követeléseket visszautasítsák a kormányok. Ez azért is elengedhetetlen, mert a szabadon-bocsátásnak is csak rövid távú előnyei vannak, nevezetesen az adott túsok életét talán megmenthetik ezzel a lépéssel, ám egy ilyen intézkedés felbátoríthatja a terroristákat újabb és újabb túszejtő akciók végrehajtására, ugyanis ezzel kiszabadíthatják társaikat, ráadásul más irányú tevékenységet is nyugodtan végezhetnek, mert nem fenyegeti őket hosszú ideig tartó szabadságvesztés.[40]

Különleges alakulatok kiképzése a terrorizmus elleni harcra

Az antiterrorista kiképzés részévé kell tenni a fegyveres harc különleges formáit, meg kell tanítani az alakulatoknak, hogy figyelemmel legyenek a civilekre, elsősorban a járókelőkre és a túsokra, éppen ezért kerülni kell a nyílt tűzharcot.[41] A nyugati hírszerző szolgálatok rendkívül magas fokú szakismerettel és oktatási háttérrel rendelkeznek, azonban ezekhez az ismeretekhez, módszerekhez nem feltétlenül jutnak hozzá a különleges alakulatok. Éppen ezért elengedhetetlen lenne a szoros együttműködés, ugyanis ezzel mindenképpen csökkenthető a beavatkozások kudarcainak kockázata, de ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy azok teljes mértékben eliminálhatók lennének. A társadalom szempontjából a legnagyobb veszély mégsem a terroristák elleni közvetlen akció, hanem a velük történő egyezkedés, követeléseik elfogadása - mint ahogy azt már említettem - így ezt is figyelembe kell venni.[42]

A közvélemény tájékoztatása

A terroristák elsődleges célja a közvélemény és az aktuális politikai vezetés befolyásolása. A társadalmi ellenállás velük szemben ugyanígy a médián keresztül érhető el, illetve megfelelő tájékoztatással növelhető. A közvélemény felé áramló információk megszűrése azonban egy ilyen kényes téma esetén elengedhetetlen, bizonyos esetekben még a sajtó- és szólásszabadság korlátozása is szükséges lehet, mint ahogy ezt az eszközt alkalmazzák az Egyesült Államokban.[43]

Az 1980-as évektől például különleges kapcsolat alakult ki a CIA sajtóosztálya és a média között, ugyanis az újságírói túlkapások, pánikkeltések megakadályozása érdekében egy mindenki által elfogadható információmennyiség nyilvánosságra hozatalával kompromisszumos megoldást találtak. Sőt, ha a sajtó egy akcióról tudomást szerzett, nem találta olyan időben, ami veszélyeztethette volna az akció sikerét, hanem az informális megegyezéseket megtartva kivárt, cserébe esetleg több részletet kaphatott.

Fontos lehet továbbá a megfelelő, korcsoportonkénti tájékoztatás, ugyanis már a fiatalabb generációkban is tudatosítani kell a terrorizmus elítélendő voltát, bűncselekmény jellegét.

Proaktív védekezési módszerek

A represszáliák olyan megtorló jellegű intézkedések, amelyeket egy állam az ellene illegálisan fellépő másik állammal szemben, a másik által okozott kár megtérítése céljából

alkalmaz, és amelyeket a nemzetközi jog is elismer.[44] Ahhoz azonban, hogy hatékony legyen, szükséges a gyors intézkedés, tehát amint lehetséges végre kell azokat hajtani, különösen így van ez a katonai akcióknál, például a táborok lerombolása esetén. Éppen ezért alakítják ki a gyakorlott terroristák kórházak, vagy egyéb sűrűn látogatott intézmények mellett táboraikat, mert így azokat nem fenyegeti a közvetlen beavatkozás veszélye.

A módszer kritikusai szerint azonban ez az eszköz nem hat a terroristák materiális bázisaira, tehát nem megfelelő. Az is ellene szól, hogy a megtorlás alkalmazása után a kollektív felelősség elve alapján a következő támadásnál annál erőszakosabbak lesznek az adott, korábban jogosan fellépő ország állampolgáraival. Ez történt 1984-ben egy Teheránba tartó kuvaiti repülő eltérítésekor, amikor is síita terroristák különös kegyetlenséggel öltek meg két amerikai állampolgárt csupán nemzetiségük miatt.[45]

A megelőző csapás[46] előzetes akciót jelent, amelynek célja a lehetséges jogsértések megakadályozása. A represszáliáktól abban különbözik, hogy nem a bosszú, a büntetés a célja, hanem a társadalom és egyéb értékek védelme. Már Hugo Grotius, a nemzetközi jog atyja sem zárta ki a megelőző önvédelem alkalmazásának lehetőségét: „Ha valaki nem támad közvetlen erőszakkal, de megállapítást nyert, hogy összeesküvést sző, cselet vet, mérget készít vagy hamis vádat épít fel, hamis bizonyítékot kohol és igazságtalan ítéletet készít elő, az ilyen személyt álláspontom szerint nem lehet jogosan megölni, ha a veszély másként elkerülhető.”[47]

Azonban figyelembe kell venni, hogy ez egy rendkívül felelősségteljes mérlegelést igénylő döntés, ugyanis a titkosszolgálatok, a modern technikák, és széleskörű lehetőségeik ellenére sem tudják teljes körűen bebizonyítani, hogy készül-e akció, vagy sem. Ennek megfelelően a politikai döntéshozóknak csak 70-80%-os valószínűségű támadásokról, illetve azokat megelőző csapásokról kell dönteniük. Így sokszor az elnök (vagy más döntéshozó) nem meri felvállalni a tévedés lehetőségét. A megelőző csapás így utolsó megoldást jelent, ha más alternatíva már nem létezik a terrortámadás megelőzésére. Ennek megfelelően a represszáliák hatékonyabb megoldásoknak bizonyulhatnak, ugyanis azok nem tekinthetők egy szuverén állam elleni indokolatlan akciónak.

A megtorlás egyértelműen egy terroristacsapásra történő utólagos válasz, bizonyos értelemben a lex talionis („szemet szemért, fogat fogért”) elvére is visszavezethető. Ezt alkalmazta Izrael, amikor 1972-ben sorozatos támadás érte állampolgárait (sportolóit, diplomatáit), melyért a Fekete Szeptember nevű palesztin szervezet vállalta a felelősséget. A csoport megsemmisítése érdekében Izrael létrehozta a Mivtzan Elohim (Isten haragja) nevű csoportot, melynek tagjait elsősorban védelmi és titkosszolgálati szervezetekből toborozta.[48]

Hatékonyabb belső és nemzetközi jogi normák alkotása

Belső jog általi fellépés

A jelenleg hatályban lévő, terrorizmussal kapcsolatos jogi normákat felül kell vizsgálni, és ha szükséges, a fenyegetettség szintjéhez, a helyi kulturális hagyományokhoz igazodva korrigálni kell azokat. Problémát okozhat például az, hogy minél drágóbb szigorral lépnek fel a terrorizmus különböző megnyilvánulásai ellen, a csoportok tagjai annál inkább mártírnak fogják tekinteni társaikat,[49] ami elismerést szül, és nem rettentí vissza őket.[50]

Mindezen célok elérése érdekében:

- Mindenképpen következetesen be kell tartani a tárgyalási tilalmat, illetve a váltságdíj megfizetését meg kellene tiltani. Az USA hivatalos terrorizmus elleni stratégiájában szerepel ez a kitétel, emellett persze a dokumentum hangsúlyozza a bebörtönzés, a nemzetközi egyezmények és összefogás fontosságát is.[51]

- Felvetődött a halálbüntetés kilátásba helyezése terrorista cselekményekért.[52] (Ez rengeteg jogi problémát vet fel, nevezetesen Európa országainak nagy többségében már eltörölték a halálbüntetést, és alkotmányossági problémákat okozna ezen büntetési nem visszahozása. Ha Magyarországot vesszük figyelembe, az Alkotmánybíróság a 23/1990-es AB határozatával minősítette alkotmányellenesnek a halálbüntetést, ráadásul nemzetközi szerződésből eredő kötelezettségünk is van erre vonatkozólag, így az Alkotmány 28/C. § (5) bekezdés b, pontja értelmében népszavazás sem írható ki ez ügyben. Emellett Magyarország a 2004. évi III. törvénnyel elfogadta az Emberi Jogok Európai Egyezményének 13. kiegészítő jegyzőkönyvét, amely a részes államok számára kötelezővé teszi a halálbüntetés minden körülmények közti eltörlését.)
- Törvényen kívül kell helyezni a terrorszervezeteknek szánt pénzügyi alapokat.
- Lehetővé kell tenni, illetve meg kell könnyíteni a nyomozást a kormány erőszakos megdöntését célzó szervezetek esetében.
- Enyhíteni kell a büntetőeljárás szigorú előírásait, azt azonban szem előtt kell tartani, hogy ez ne csökkentse indokolatlan mértékben a jogbiztonságot (ilyen intézkedések lehetnek például a házkutatási parancs nélküli elkobzás, letartóztatási parancs nélküli őrizetbe vétel, kihallgatás). Elsősorban az ártatlanság védelmére, mint fontos jogi alapelvre kell tekintettel lenni, amelyet minden körülmények között be kellene tartani, azonban az emberek morális érzéke olykor gátat szabhat az érvényesülésének. Ez a kérdéskör szorosan kapcsolódik a törvényesség - hatékonyság dilemmájához (a törvényi garanciák betartását kell szem előtt tartani, vagy bizonyos esetekben ez áldozatul eshet a hatékonyságnak). Takács Péter a „Belügyminiszter a pácban, az elvek terrora” című írásában a korlátok átlépésének veszélyeire hívja fel a figyelmet, de egyúttal azt is hangsúlyozza, hogy bizonyos esetekben ez akár indokolható is lehet.[53] Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata szerint azonban a kínzás, embertelen, megalázó bánásmód semmilyen körülmények között sem megengedhető, még a legveszélyesebb cselekmények elkövetőivel szemben sem.[54] Azonban amennyiben súlyos veszélybe kerülhetnek más védendő érdekek, mint a nemzetbiztonság, vagy egyének élete, testi épsége, a Bíróság elismeri a versengő érdekek védelmében a büntetőeljárás garanciák korlátozását, de fontos kihangsúlyozni, hogy ez kizárólag csak a szükséges mértékben, illetve megfelelő ellensúly tartásával történhet.[55]
- Fokozottabb figyelmet kellene szentelni a tanúk védelmére.
- Szigorítani kell a fegyvertartás szabályait, regisztrálni kell azokat, és csak meghatározott biztonsági kritériumoknak megfelelő személyeknek adni engedélyt.
- Szigorítani kell az idegenrendészeti törvényeket, szűkíteni a szabad mozgást biztosító bevándorlási politikát,[56] nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a potenciális bevándorlók háttérellenőrzésére, és ezt hatásosabb kitoloncolási intézkedésekkel kellene nyomatékosítani.
- A médiát jogi úton kell korlátozni a terrorista akciók közvetítésével, illetve riportok készítésével kapcsolatban.

Mindezek mellett azonban azt is figyelembe kell venni, hogy a polgári szabadságjogok ne csorbuljanak, így indokolt lehet a jogszabályok évenkénti felülvizsgálata.[57] (Arról, hogy a terrorizmus elleni védekezés milyen emberi jogi problémákat vethet fel, lásd az 5. részt)

Az eddigi tapasztalatok alapján a jogi normák szigorításával elsősorban az egyes államokon belüli terrorizmust sikerült visszaszorítani. Ha az egész nép fenyegetve érzi magát, hajlandóak tudomásul venni, és elfogadni azt, hogy a terrorista csoportok felszámolása csak szigorú törvények elfogadása útján valósítható meg.

Az 1970-es években ez a megoldás nagyon biztató eredményeket hozott mind Olaszországban, mind az NSZK-ban. Hatékony eszközöket dolgoztak ki nemcsak a csoportok tagjainak elfogására és megbüntetésére, hanem a börtönévek után a társadalomba való

visszavezetésére is. Ennek valójában igen nagy veszélyei voltak, mert végülis sohasem lehettek biztosak abban, hogy nem kezdik-e újra korábbi tevékenységüket, de a tapasztalatok szerint az eredmény mindenképpen pozitív. A németek csak szembesítették a terroristákat korábbi tevékenységükkel[58], és megpróbálták őket visszavezetni a társadalomba. Az olaszok ennél is többet tettek: az elfogott tagok által gyengítették tovább a szervezeteket. Erre két intézmény volt alkalmas: a penitencia és a disszociációs törvény, amelyekkel az erőszakos célok és módszerek elutasítására, önkéntes együttműködésre bátorították a szervezetek egykori tagjait.[59]

A szeparatista terrorcselekményekre azonban nem elegendő a politikai, jogi válasz, szükség van rendőri, kriminalisztikai beavatkozásra is. Ugyanis ha kevésbé diszkriminatív a rendvédelmi erők fellépése, akkor ezáltal csökkenthető a szeparatista nyomás, így az egész társadalmi feszültség is.[60]

Az alapvető jogelvek szoros értelemben vett betartására vonatkozó aggályok némiképp visszaszorultak. Erre egy példa az ír joggyakorlat változása, ugyanis az angolszász jogrendszerekben a gyanúsítottakat megillette a kihallgatásokon a hallgatás joga, ez viszont nagymértékben gátolta a terrorizmus elleni fellépés lehetőségeit, így egy igen széles értelmezhető jogszabállyal Írországon korlátozták ezt a jogot.[61]

Napjaink egyre nagyobb szabású, határokon átnyúló terrorcselekményei azonban azt mutatják, hogy az önálló nemzeti jogi fellépés már nem elegendő, mindenképpen szükség van az államok nemzetközi összefogására, megállapodások elfogadására, illetve a nemzetközi szervezetek határozottabb fellépésére.

A nemzetközi jog eszközei

Az 1648-ban kialakult vesztfáliai nemzetközi rendszernek fő jellemzője, hogy alanyai az államok, amelyek a szervezett erőszak alkalmazásának monopóliumával rendelkeznek, és amelyek ellenőrzésük alatt tartják a többi szereplőt politikai, jogi, vagy akár katonai eszközökkel. Erre épült a nemzetközi rendszer, ezzel együtt pedig a nemzetközi jog és a nemzetközi intézményrendszer is. A nemzetközi jog alapjai a hidegháborúban jöttek létre, kialakulása időigényes volt, ugyanis alapvetően követő jellegű, azaz az államok közötti konszenzust tükrözi. Mivel az államok maguk is rendkívül heterogének, alapvetően különbözik konfliktuskezelési képességük, válságmegoldási mechanizmusuk, és természetesen alapvető értékeik is. Azt is megállapíthatjuk, hogy mivel az ENSZ a hidegháborús erőviszonyoknak megfelelő intézményrendszert tartotta meg, nem képes elég rugalmasan és hatékonyan reagálni napjaink kihívásaira.[62]

A Szeptember 11-i merényleteket követően a nemzetközi rendszer veszélybe került.[63] Azonban már a hidegháborút követő időszakban is voltak a változásokra utaló jelek: a nem állami szereplők megerősödése a határokon átnyúló politikai és gazdasági ügyekkel kapcsolatban, az ún. bukott államok számának növekedése,[64] a kétpólusú világregend egypólusúvá válása, Oroszország közeledése a Nyugathoz.[65]

A terrorizmus nehezen kezelhető, ugyanis értékrendszere, érdekei, eszközei merőben mások, mint az állami szereplőknek. A legnagyobb probléma, hogy a nemzetközi rendszer keretein belül nehezen lehet megoldást találni, ami arra kényszerítheti a világ vezető hatalmait, elsősorban az Egyesült Államokat, hogy megkérdőjelezze, adott esetben megsértse a nemzetközi jog rendelkezéseit, figyelmen kívül hagyja a nemzetközi rendszer intézményeit.[66] Erre utal Bush, amerikai elnök 2002. szeptember 12-én az ENSZ Közgyűlésén elmondott beszéde is, amelyben ultimátumot adott Szaddam Huszeinnek a tömegpusztító fegyverek megsemmisítésére, a terrorizmus támogatásának és a civil lakosság üldözésének megszüntetésére. Amennyiben ezt nem teljesíti, elsősorban az ENSZ segítségével, a BT határozatával, ennek hiányában pedig az USA akár egyedül is eltávolítja a hatalomból.[67]

A terrorizmus elleni harc nemzetközi összefogást igényel. Ennek szellemében több nemzetközi dokumentum elfogadására került sor különböző szervezetek gondozásában. A legjelentősebbek – univerzalitásuk miatt - az ENSZ által elfogadottak. De már a XX. század első felében az ENSZ elődjének tekintett Nemzetek Szövetsége is több kísérletet tett terrorizmusellenes nemzetközi egyezmények létrehozására. Az egyezmények és a nemzetközi szerződések alapját minden esetben a nemzetközi jog képezi, céljuk, hogy a nemzetközi közösség hatásosabb jogi eszközökkel tudjon fellépni a terrorista csoportok, elkövetők és a terrorizmust támogató államok ellen.

A nemzetközi jogi szabályozás közvetlen előzménye, hogy 1934-ben, Marseilles-ben Sándor jugoszláv király és Barthou francia külügyminiszter merénylet áldozata lett. Ennek hatására a Nemzetek Szövetségének Tanácsa elhatározta egy bizottság felállítását, amely azt a feladatot kapta, hogy dolgozzon ki egy olyan nemzetközi konvenciót, amely alkalmas lesz a politikai terrorizmus céljából elkövetett bűncselekmények üldözésére és megfelelő büntetések kiszabására. Végül 1937-ben két megállapodás és egy záróközlemény került elfogadásra.[68] A Nemzetek Szövetsége megszűnését, illetve az ENSZ megalakulását követően több évtizeden keresztül a tagállamok nem foglalkoztak effektíven a terrorizmus kérdésével.[69] Annak ellenére, hogy az ENSZ Alapokmányában kiemelt jelentőséggel bír a nemzetközi béke és biztonság fenntartása, valamint külön foglalkozik a terrorizmus problémakörével, csak az 1970-es évektől születtek megállapodások a terrorizmussal kapcsolatban, melynek legfőbb magyarázatául a terrorcselekmények számának megugrása szolgált.[70] Az ENSZ keretében, később elfogadott egyezmények a következő területeket szabályozták: a légi közlekedés, a védett személyek biztonsága és a túszedés.[71]

A jogi eszközök (egyezmények elfogadása) mellett fontosak a politikaiak is, mint például az, hogy az ENSZ Közgyűlés elítél mindenféle terrorcselekményt, illetve az 1994-es Nemzetközi Terrorizmust Kiküszöbölő Intézkedések Nyilatkozatának elfogadása, amelyben minden államot a terrorizmus elleni hazai és nemzetközi fellépésre hív föl. 2001. szeptember 11. után több intézkedést tettek: BT határozatokat fogadtak el (pl. 1368, 1373), létrehoztak egy Terrorizmus-elleni Bizottságot, melynek feladata annak felülvizsgálata, hogy az államok megfelelő terroristaellenes politikát alkalmaznak-e. Emellett fontos megemlíteni a Főtitkár által kialakított Munkacsoportot, mely 2002. június 28-ra kidolgozott jelentésében javaslatokat és ajánlásokat tett a szervezetnek a terrorizmus elleni harc során megteendő lépések tekintetében. Hármast stratégiát dolgoztak ki, nevezetesen:[72]

- a még terrorizmus által nem érintett csoportok eltántorítása a bekapcsolódástól
- meg kell tagadni az egyes csoportoktól, illetve személyektől azokat az eszközöket, amelyekkel terrorista cselekményt lehet végrehajtani
- széleskörű nemzetközi együttműködést kell fenntartani a nemzetközi terrorizmussal szemben.[73]

A dokumentum felhívja az államok figyelmét, hogy a harc nem vezethet az emberi jogok korlátozásához, semmibe vételéhez. Emellett a Munkacsoport javaslatot tett arra, hogy az ENSZ üzeneteken keresztül próbálja meg nagyobb mértékben befolyásolni a civil lakosságot, különös tekintettel az arab országokra és nagyobb szinergiára törekvést ír elő az ENSZ egyes szerveinek tevékenysége között.[74]

Azt mindenképpen el kell ismerni, hogy az ENSZ-nek univerzalizmusa miatt sokkal több eszköz áll rendelkezésére, mint a regionális szervezeteknek, azonban az Európai Unió, és elődje, az Európai Gazdasági Közösség szerepét mindenképpen ki kell emelni ebben a harcban. Különösen időszerű ez a madridi és londoni merényletek után.

Az Európai Tanács már 1976-ban határozatot hozott az Európai Politikai együttműködés keretében egy terrorizmus-ellenes fórum létrehozásáról. Ez lett a TREVI-csoport (Terrorism, Radicalism, Extremism and International Violence), melynek legfőbb feladata az információ-

csere, a terrorizmus elleni küzdelem és a kiképzések koordinálása volt. Emellett létrejöttek különböző munkacsoportok, melyek az antiterrorista intézkedésekért, az információ-áramlásért és a biztonságért (egyes munkacsoport), rendőri technikákért, felszerelésért és kiképzésért (kettes munkacsoport) és a fegyver- és drogkereskedelem elleni küzdelem és a közös megelőzési stratégiák kidolgozásáért felelősek (három munkacsoport). 1992-ben a TREVI-csoport szerepét egy új munkacsoport vette át, a Koordináló Bizottság.[75]

1980-ban aláírták a Dublini megállapodást, amely a kölcsönös bűnügyi jogsegéllyel foglalkozott, de különösen nagy eredménye az volt, hogy ez nem tartalmazott menekülési klauzulát,[76] szemben az Európa Tanács által kidolgozott, a terrorizmus elleni fellépésről szóló 1977-es egyezményel.[77]

1985-ben aláírták a Schengeni Megállapodást, melynek része a terrorizmus elleni védekezés összehangolása is. 1990-ben pedig az egyezmény végrehajtási rendelkezéseiről állapodtak meg, amely a rendészeti, idegenrendészeti, igazságszolgáltatási és vámügyi együttműködést szabályozza.

1993-ban lépett hatályba a Maastrichti Szerződés, amely több pontjában is kötődik a terrorizmus elleni védekezéshez. Erről az egyezmény K cikkelye szól, amely nemcsak rendőri együttműködést, hanem miniszteri szintű információ-átadást (a Tanácsban) és konzultációt, valamint egy uniós rendőri szerv felállítását is elhatározta, így a TREVI-csoportot a Koordináló Bizottság váltotta fel.

1995-ben az Európai Tanács elfogadta az EUROPOL (Európai Rendőri Hivatal) Egyezményt, melynek célja a rendőri együttműködés erősítése a terrorizmus, a kábítószer és a nemzetközi szervezett bűncselekmények elleni küzdelemben.[78]

A 2004-es, Bertie Ahern írt miniszterelnök által vezetett brüsszeli EU-csúcs mellett, hogy elítélte a terrorista akciókat és minden állam szolidaritását fejezte ki Spanyolországgal szemben a madridi események miatt, érdemi kérdésekről is döntött. A kormányfők megbízták Javier Solanat, a Tanács főtitkárát, hogy szervezze meg a tagállamok operatív szervei közötti szorosabb együttműködést. Grijs de Vries volt holland belügyi államtitkárt kinevezték antiterrorista koordinátorrá, akinek legfőbb feladata a terrorizmus elleni küzdelem speciális követelményeinek a közösségi joggal való összehangolása és a közös elhatározásokat végre nem hajtó államokkal szembeni fellépés. Ez azért különösen jelentős, mert az Európai Bizottságnak a bel- és igazságügyi téren nincs fellépési lehetősége a renitens tagállamokkal szemben. Emellett a dokumentum pontos ütemtervet tartalmaz arra vonatkozólag, hogy mely közösségi jogi normákat kell az egyes országoknak legkésőbb júniusig beilleszteni hazai törvénykönyvükbe.[79]

A NATO szerepe is jelentős a terrorizmus elleni fellépésben. Létrejöttkor még a szovjet fenyegetés állt a középpontban, a szovjet blokk összeomlása óta viszont a terrorizmus elleni küzdelemre, a béketeremtésre, illetve fenntartásra koncentrált. A szerződés 5. cikke teszi lehetővé a beavatkozást, ugyanis ez kimondja, hogy ha egy vagy több tagállamot ér fegyveres támadás, azt valamennyi tag elleni támadásként értékeli. A 2001 szeptemberi terrortámadás után nem is volt ellentét a NATO-n, illetve az EU-n belül Afganisztán megtámadására vonatkozólag, azonban ezt már korántsem mondhatjuk el Irak kapcsán. Emellett problémát okozhat az EU Közös Kül- és Biztonságpolitikájának és a NATO egyes feladatainak ütközése. Itt egyértelműen két feladat hangsúlyozandó: egyrészt a NATO-ban ki kell alakítani az új típusú biztonsági kihívásokra adandó választ, másrészt az EU-nak rugalmassá és hatékonyá kell tennie a KKBP-ját.[80]

A megállapodások megkötése és többé-kevésbé betartása azonban nem elegendő, szükségesek azonos nyomozati, vizsgálati, ítélkezési, büntetés-végrehajtási, kiadatási elvek és természetesen egységes gyakorlat. Emellett kiemelt szerepet kaphat a Nemzetközi Büntetőbíróság, azonban arról, hogy ennek mandátuma kiterjedjen terrorista cselekményekre

is, nem született döntés,[81] ráadásul az Egyesült Államok nem hajlandó ratifikálni a Római Statútumot, ami megpecsételheti a Bíróság sorsát.[82] Azt azonban meg kell jegyezni, hogy ez a szerv akkor is jogosult eljárni, ha egy részes állam területén követik el a bűncselekményeket. Így elvileg az USA állampolgárai ellen is el lehetne járni, azonban ennek megakadályozása érdekében az Egyesült Államok kétoldalú egyezményeket köt, melyekben a partner vállalja, hogy nem ad ki amerikai állampolgárokat a Nemzetközi Büntetőbíróságnak.

Ezen eszközök mellett fontosak a nemzetközi jog által is elismert és használt jogsértésre adandó kényszer jellegű következmények és egyéb szankciók, mint az önszegély, illetve ennek fajtái:

- retorzió (hátrányos intézkedés, mely jogilag nem védett érdeket érint)
- represszália (jogsértő cselekmény másik jogsértő cselekménnyel való viszonzása) - használatakor feltétlenül szem előtt kell tartani az arányosság követelményét.

Ezeket az eszközöket a proaktív védekezési stratégiák között említem részletesebben. Ezek mellett fontosak lehetnek még egyéb jogi és politikai intézkedések is, mint például a szerződések érvénytelensége, szavazati jog megvonása, a Biztonsági Tanács fegyveres beavatkozásra vonatkozó határozata, stb.

5. A védekezés emberi jogi vonatkozásai

A második világháborút megelőzően az emberi jogok nemzetközi védelme nem volt egységes, ugyanis csupán a személyek és jogok meghatározott kategóriáira terjedt ki, emellett területileg is korlátozott volt. Ebben az időszakban az emberi jogok védelme az államok belső joghatósági körébe tartozott,[83] a háború után azonban már több nemzetközi egyezményt is elfogadtak, amelyek a jogok megsértése elleni közös fellépés alapjaivá váltak.[84]

A terrorcselekményekkel kapcsolatosan két irányban vizsgálhatjuk az emberi jogok sérelmét. Egyrészt maguk a terrorakciók egyértelműen megsértik az alapvető emberi jogokat, mindenekelőtt az élethez, méltósághoz való jogot. Ebben konszenzus van a legjelentősebb nemzetközi szervezetek között, amit már 1993 júniusában kinyilvánítottak a Bécsi Deklaráció és Akcióprogramban.[85] Másrészt viszont mivel az egyes államoknak – állami szinten – elsősorban büntetőjogi eszközei vannak a terrorizmus ellen, így a hatékonyság érdekében sok esetben kiszélesítették ezen jogterület határait, amely szintén vezethet az elkövetők emberi jogainak, elsősorban a büntetőeljárás során őket megillető jogok sérelméhez.[86]

A terrorizmus pontos fogalmi meghatározásának hiánya emberi jogi szempontból is jelentős, fontos lenne egy megfelelő, nemzetközileg elfogadott definíciót találni, ugyanis ez a hiányosság komoly bizonytalanságot eredményez, az pedig lehetőséget teremt az alapjogok korlátozására. Emellett ez a probléma megkérdőjelezheti a terrorizmus elleni küzdelem jogosságát, mivel ez a helyzet sérti a legalitás elvét. A cselekmény büntetőjogi fenyegetettsége estén ugyanis felmerül a ‘nullum crimen sine lege’ és a ‘nulla poena sine lege’ elvek érvényesülésének hiánya, azonban a bűncselekmények büntethetőségének alapja a törvényi megfogalmazottság.[87]

Ki kell hangsúlyozni, hogy a különböző terrorcselekmények következtében nem az emberi jogok köre, hanem a politikai helyzet változott, ami viszont magával hozta bizonyos esetekben e jogok terjedelmének korlátozását. Itt elsősorban az ártatlanság védelmét, a bíróság előtti egyenlő elbánást, véleménynyilvánítási szabadságot, személyiségi jogokat és a menedékkérelemhez való jogot kell kiemelni.

Különösen a szeptember 11-i merényletek óta és annak következtében alakult ki egy tendencia az emberi jogok megsértésére terrorizmus elleni harc néven.[88] A Human Rights Watch szerint az Egyesült Államok - habár nem tartozik a legsúlyosabb jogsértők közé -

nemzetközi súlyánál fogva rossz példát mutat a világnak, mivel az emberi jogok tiszteletben tartását és széles körű biztosítását alárendeli a terrorizmus elleni harc céljának.[89]

Az USA által kimondott „megelőző önvédelem” doktrínája szerint bármely állam elleni katonai erő bevetése is indokolt lehet, akár az ENSZ Biztonsági Tanácsának felhatalmazása vagy más államnak tulajdonítható fegyveres támadás nélkül is úgy, hogy még az arányosság kérdése sem merül fel. Ennek alapján az emberi jogok korlátozásának két formája is elképzelhető, egyrészt azon személyek esetében, akiknél felmerül a gyanú, hogy terrorista szervezetekkel tartanak kapcsolatot, másrészt pedig harmadik állam területén történő beavatkozással, az ott élő terroristák esetében.[90] Jogilag azonban ez nagyon sok problémát vet fel, ugyanis a megelőző önvédelem doktrínájának alkalmazása előtt nem történt agresszió, így nincs olyan állam, amely ellen önvédelemből jogosan fel lehetne lépni, sőt a doktrínát alkalmazó állam válik agresszorrá. Így bár morálisan és politikailag érthető egy ilyen támadás, azonban nemzetközi jogilag nem elfogadott.[91] Problematikus a be nem avatkozás elvének a humanitárius intervencióval való összeegyeztetése is, mert míg az előbbi az államok közös érdekeit, addig az utóbbi az egyének szempontjait tartja szem előtt. Ezen érdekkonfliktus miatt fontossági sorrendet kell felállítani, és ebben az esetben általában a jogok szorulnak háttérbe az állami akarattal szemben.[92]

Az amerikai katonai, megtorló stratégiával szemben Európa Szeptember 11-re olyan választ adott, amelyet „civil reakciónak” lehet nevezni, azaz a nem katonai intézkedéseket részesítették előnyben, mint például az ilyen cselekmények elítélését, vagy a jogharmonizáció erősítését.[93] A 2004-es Madridi merényletek kapcsán azonban már kezdett megfogalmazódni ezen a kontinensen is az igény a határozottabb fellépésre, de mindezt csak megfelelő jogi keretek között. Tehát a fellépés nem vezethet az alapvető emberi jogok önkényes korlátozásához, az Európai Unió sokkal inkább azok tiszteletben tartása mellett kíván cselekedni.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2002. július 11-én irányelvet fogadott el az emberi jogok és a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatban,[94] amely rögzíti az államok azon kötelezettségét, hogy biztosítsák a joghatóságuk alatt álló személyek alapvető jogainak a védelmét.[95] A dokumentum hangsúlyozza, hogy az élethez való jog egyértelműen megalapozza a megelőzési kötelezettséget, azonban a konkrét állami beavatkozáskor egyéb jogokat is figyelembe kell venni. Az Európa Tanács irányelve szerint mindenekelőtt az emberi jogokat tiszteletben tartva kell küzdeni a terrorizmus ellen, elsősorban az erre vonatkozó nemzetközi megállapodásokat és az Európai Emberi Jogi Bíróság esetjogát kell szem előtt tartani. Amennyiben szükséges, a dokumentum lehetőséget biztosít e jogok korlátozására, azonban ebben az esetben az arányosság szempontját szigorúan vizsgálni kell. Azonban a kínzás, illetve a megalázó, embertelen bánásmód minden esetben szigorúan tilos, az eljárásjogi garanciák pedig ugyanúgy megilletik a terrorista cselekmény végrehajtásával vádolt személyt, mint bármely más bűncselekmény elkövetőjét.

A dokumentum kiemeli a terrorcselekmény elkövetésével gyanúsított személyek minél hamarabbi bíróság elé állításának fontosságát, amely testületnek függetlennek és pártatlannak kell lennie. Emellett az eljárás folyamán az ártatlanság vélelme ezen bűncselekmény elkövetőit is megilleti, és a védelemhez való jog bármilyen formában történő korlátozása esetén az arányosság elvét figyelembe kell venni. Büntetéskiszabási szempontból pedig az az alapelv kell, hogy érvényesüljön, hogy halálra nem ítéltető az elkövető. Azonban nemcsak az eljárás, de a bűnügyek felderítése során is problémát okozhat a meg nem engedett eszközök alkalmazása, különösen a jogellenesen megszerzett bizonyítékokra alapozott büntetőeljárások.

Alapvető fontosságú tehát az állam jogosítványainak körülhatárolása a büntetőeljárás terén, ugyanis a terrorcselekményeket követően az illetékesek – első, jogos felhárborodásukban – könnyen semmibe vehetik a büntetőeljárás garanciákat.[96] Kérdéses, hogy a terrorizmus

elleni küzdelem, mint cél milyen eszközökkel valósítható meg, azaz milyen, a büntetőeljárás, illetve egyéb jogi szabályok alóli kivételek tekinthetők még elfogadhatónak.[97]

Ebből a szempontból jelentős eltérések vannak az Egyesült Államok és az Európai Unió, illetve ez utóbbi tagállamai között. Amerika szélesebb körben megengedi az alapvető jogok korlátozását, ezt nemcsak saját, de más államok állampolgáraival szemben is megteszi, sőt ez utóbbi körrel szemben fokozottabb mértékben. Elég csak a szeptember 11-i merényleteket követő szigorú repülőtéri biztonsági, a beléptető rendszerrel, illetve külföldiek személyes adatainak előzetes megvizsgálásával kapcsolatos intézkedésekre gondolni. Ezzel szemben, mint ahogy az Európa Tanács ajánlásából is kiténik, az 'öreg kontinensen' sokkal nagyobb figyelmet szentelnek az emberi jogok tiszteletben tartásának, az azokkal összhangban történő fellépést preferálják, azonban közveszély vagy más jelentős érdek veszélyeztetése esetén lehetőség van a korlátozásra.

A büntetőeljárás garanciák mellett diszkrimináció-mentesség is központi kérdése az emberi jogoknak, de ennek ellenére sohasem tisztázták kellő pontossággal a nem-állampolgárokkal szembeni alkalmazhatóságának kérdését. Ez problémaként jelent meg a terrorizmus elleni harcban is, ugyanis 2001. szeptember 11-e után sok kényszerítő intézkedést fogadtak el különböző csoportokkal szemben, melyeket elsősorban vallásuk vagy nemzeti hovatartozásuk miatt választottak ki. A társadalom kevéssé nyitottsága is problémát okozhat, ugyanis sokan összekeverik a külföldit az ellenséggel, amelyben természetesen a kormányoknak is nagy a szerepük és a felelősségük, elsősorban a migrációs politikán keresztül.

Természetesen nem minden esetben tiltott az állampolgárok és nem állampolgárok közötti megkülönböztetés, azonban annak legitim célt kell szolgálnia és arányosnak kell lennie. Ennek alapján a jogok öt csoportját megkülönböztethetünk meg: [98]

- Abszolút jogok: nem korlátozhatóak, és nem tehetők megkülönböztetések ezek tekintetében. A legfontosabb ezek közül az élethez való jog.
- Önkényes állami fellépés tiltott, de szűk körben különbség tehető.
- Bizonyos határokon belül megkülönböztetések alkalmazhatók, elsősorban nemzetbiztonsági célból vagy a közrend fenntartása érdekében.
- Bizonyos politikai jogokat kizárólag állampolgárok gyakorolhatnak.
- Bizonyos határozatok csak nem-állampolgárokat védenek

Főszabály az emberi és alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása, korlátozásuk pedig csak kivételként jelenhet meg. Ekkor azonban feltétlenül vizsgálni kell, hogy valóban vész helyzetben van-e az adott állam, és nem alkalmazhat csupán faji, nemzetiségi, vallási, nemi alapon történő megkülönböztetést, emellett a korlátozásoknak ideigleneseknek és kivételeseknek kell lenniük és ki kell állniuk a szükségesség próbáját.[99]

A terrorizmus elleni harc következtében nem történtek hatalmas intézményi változások a nemzetközi rendszerben az emberi jogok védelmével kapcsolatosan, azonban néhány kezdeményezésre mindenképpen fel kell hívni a figyelmet: [100]

- Nehéz integrálni az emberi jogi kérdéseket az ENSZ antiterrorista kezdeményezéseibe. Ezt többek között az Emberi Jogok Főbiztosa is sürgette, de mind máig nem járt eredménnyel.
- Az Európai Unió Bizottsága 2002-ben irányelvet fogadott el annak érdekében, hogy az emberi jogokat tiszteletben tartsák a terrorizmus elleni küzdelem során.[101]
- Az ENSZ politikai testületének polarizációja is fontos lenne, bár nem tűnik túl valószínűnek, hogy ezen testületek államcentrikus megközelítésüket feladnák.
- A megtorló államok szoros együttműködése és egymás iránti szolidaritása is nélkülözhetetlen.

Véleményem szerint az emberi jogok korlátozása a terrorizmus elleni hatékony fellépés érdekében bizonyos mértékben elkerülhetetlen. Ennek a mértéknek a megtalálása viszont már

nem olyan egyszerű. Az Európai Unió gyakorlatát túl liberálisnak, míg az USA-ét túl szigorúnak tartom. Rendkívül fontos lenne megtalálni azt az ésszerű és tartható határvonalat, amelyen túl már az államnak sem lenne kizárólagos jogosultsága fellépni. Azonban a terrorcselekmények természetéből következőleg igen nehéz megállapítani egy ilyen általános határt, ezért az államok csak a konkrét eset összes körülményeinek mérlegelésével tudnak dönteni, amely, mint az Egyesült Államok esetében is láthatjuk, túlzásokhoz vezethetnek.

6. Összegzés és konklúzió

Az utóbbi évtizedek során a terrorizmus, illetve a terrorcselekmények sokféle köntösben jelentkeztek. A folyamatosan változó és mindig váratlan terrorcselekmények miatt a szakirodalom nem rendelkezik egy mindenki által elfogadott definícióval. Mindez nagymértékben megnehezíti az ellene való védekezést, annak ellenére, hogy számos lehetőség közül választhatnak az államok.

Fontos annak hangsúlyozása, hogy nincs általános recept a demokratikus társadalmak számára a terrorizmus elleni politikát illetően. A megfelelő reakcióhoz figyelembe kell venni a fenyegetés gyökereit, súlyosságát, emellett pedig a társadalmi, gazdasági és politikai összefüggéseket is. Mind az alul-, mind a túlreagálás súlyos hiba, ugyanis nem megengedhető egyetlen kormány toleranciája sem a terrorizmussal szemben, viszont nem lehet túl szigorú, az emberi jogokat „túl nagy” mértékben korlátozó intézkedéseket sem alkalmazni. Kérdés, hogy hol húzható meg ez a határ.[102]

Kiemelést érdemel az a tény, hogy a terrorista szervezetek tisztában vannak a demokratikus országok jogrendjével, a titkosszolgálatok és rendőri erők törvényi korlátaival, illetve a média szerepével, és ezeket az információkat nagymértékben fel is használják támadásaik megtervezése során.[103]

Figyelmet kell fordítani arra, hogy az egyes védekezési módszereket együtt alkalmazzák, ugyanis ezek nem egymást helyettesítik, hanem kiegészítik, külön-külön nem elég hatékonyak. Fontos a nemzetközi, illetve nemzeti joggal összhangban történő fellépés, ugyanis ez legitimálhatja a válaszreakciókat. Az államok közötti együttműködés elengedhetetlen, például a nukleáris fegyverekre vonatkozó korlátozások, vagy az ENSZ-tagállamok összehangolt represszív, vagy preventív akciói terén. Szintén nemzetközi megállapodást igényel a titkosszolgálatok információcseréjének elősegítése, ezzel összefüggésben viszont elengedhetetlen az állami szervek és a média kapcsolatának javítása, ami viszont már belső probléma. Ugyanígy a börtönök szigorú felügyeletét, és a „terroristákkal nem tárgyalunk” elvet minden országnak külön kell megvalósítania és elfogadtatni a társadalommal. Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy az államoknak külön-külön, és együttesen is rengeteg tennivalójuk van, ha hatékonyan akarnak fellépni a terrorizmus ellen.

A hatékony nemzetközi fellépés intézményesítésére több nemzetközi egyezményt fogadott el az ENSZ, illetve annak elődje, a Nemzetek Szövetsége. Annak ellenére, hogy az első egyezmények soha nem léptek életbe, jelentőségük nem vitatható. Meghatározták az államok fő kötelezettségeit és globális összefogásra sarkalltak a terrorizmus elleni harcban. Az ENSZ égisze alatt a '70-es évektől kezdve, az Alapokmányban is kiemelt nemzetközi béke és biztonság fenntartása, valamint a terrorizmus leküzdése érdekében számos konvenció született a légi közlekedés, a védett személyek és a túszejtés területein. Az egyezmények mindegyike következetesen határozza meg a kiadatást, ugyanakkor egyik sem írja elő annak kötelezőségét. Ez a hiányosság nem tekinthető jogi kérdésnek, nem róható fel a jogi apparátus alkalmatlanságának, sokkal inkább politikai és ideológiai megfontolások eredményeként értelmezhetjük azokat. Szintén ideológiai aspektusok jellemzik a védett személyekről és a túszedésről szóló konvenciókat, magyarázatot adva a terrorizmus igazolására.

Tehát az ENSZ égisze alatt elfogadott egyezmények nem minden esetben valósíthatók meg, mert a nemzetközi közösséget alkotó államok eltérő értékrendszere és a terrorista cselekményhez való eltérő hozzáállás nem teszi lehetővé a teljes megoldást. Továbbá az ENSZ különösen nehéz helyzettel szembesül, amikor olyan univerzális egyezményt próbál megalkotni, amelyben valamennyi ország részt vesz és annak valamennyi intézkedését végre is hajtja, mert még a jog kifinomult és pontos fogalmi keretei sem elegendőek ahhoz, hogy a terrorizmust egyetlen fogalmi keretbe ágyazzák. Ez nyújt magyarázatot arra, hogy csupán részterületeket felölelő egyezmények kerültek elfogadásra.

A terrorizmus évezredes jelenség, de manapság a rá adott válaszok még véresebbek, mint maguk az akciók, így ez a fellépés is terrorizmusnak minősíthető. Ezzel kapcsolatban azonban rögtön adódik a kérdés, hogy az elrettentés mennyire lehet hatásos, nem vált-e ki újabb és újabb kegyetlenkedést. Alapvető probléma, hogy a fogalmi meghatározás hiánya miatt bizonyos esetekben már nem válik el a terror és az igazságszolgáltatás. Sokan nem veszik figyelembe, hogy a terrorizmus maga is csak egy válasz, és hogy fontos lenne megvizsgálni a kiváltó okait, ugyanis a terroristák szemében az ok legitimálja a terrorakciót, így bizonyos kultúrák – az emberek gondolkodásmódja miatt –, kiváló táptalajt jelenthetnek a terrorizmus elterjedésének.[104]

A terrorizmus elleni hatékony fellépés leginkább a megfelelő stratégia kérdése, ezért a terroristafenyegetésekkel szemben nehezebbnek, bár mindenekelőtt hatékonyabbnak bizonyulhat a terrorizmust kiváltó okok felszámolása. Az államok erőfeszítéseiket nagymértékben a terrorcselekmény következményeinek elhárítására koncentrálnak és a hosszabb távú, preventív stratégia gyakran háttérbe szorul. Ugyancsak feledésbe merülnek a terrorista cselekményhez vezető és annak alapjául szolgáló társadalmi problémák, pedig a kialakuló új világrend szembenállásait a jövőben sokkal inkább a civilizációs különbségek fogják meghatározni, mintsem a politikai vagy gazdasági érdekellentétek.[105]

A demokratikus államok számára az igazi kihívás: megtalálni az egyensúlyt az erőszak visszaszorítása, és a szabadság és egyenlőség eszméjének tiszteletben tartása között, hiszen épp ez különbözteti meg morálisan ellenfeleitől. A legfőbb cél a béke és az emberi méltóság megőrzése mellett fellépni a terrorizmus ellen.[106]

Ahhoz, hogy ezen kihívásnak a globális viszonyokban értelmezett társadalmunk meg tudjon felelni és sikeresen tudjon előre lépni a terrorizmus elleni küzdelemben, az ilyen jellegű egyezmények elfogadása mellett az ügy sikere érdekében az érintett országoknak fel kell ismerni a nemzetközi és a helyi szinten történő erőfeszítések összehangolásának szükségességét. Természetesen vannak olyan államok, melyek nem rendelkeznek a hathatós cselekvéshez szükséges erőforrásokkal, azonban ezekben is számíthatnának a nemzetközi közösség támogatására, a tárgyalt probléma globális jellege miatt. Ugyanakkor egyes államokban elsősorban saját erőből akarják megoldani a terror és a bűnözői szervezetek okozta veszélyeket, ami néha csak a közös érdek kárára valósulhat meg. Szintén hátráltató, ha az olyan államokban, ahol a terrorizmus nem honi eredetű és viszonylag ritka jelenség, csupán az egyes konkrét esetekből eredő óvatossági intézkedésekben merülnek ki a terrorizmus leküzdésére fordított erőfeszítések. A megoldás talán egy megfelelő büntető mechanizmus kialakításában rejlik, melynek segítségével valamennyi állam rá lenne kényszerítve, hogy részt vegyen a terrorizmus elleni harcban.

Krisztina Kovács[1]: Combatting against terrorism

In the last decades of our globalized world terrorism has become a phenomenon that implies a worldwide challenge and can hardly be prevented, and that is difficult to combat against with means of national and international law. The international terrorism in the sense as we use it

nowdays has a history of only one and a half centuries, but since the appearance of concrete terrorist attacks is always changing (and of course the ideology and supplier of the different groups) there has not been any consensus yet among states or within particular international organizations how to define it. But it should be taken into consideration that attacks not only affect the state where they are executed but also the whole society and even the international order. That is why it would be essential to define it in international terms, because without an exact definition the proper defence against it can not be determined either.

It has to be emphasized that it does not exist a common strategy that could be adapted any time in any case. It can not be forgotten that the terrorism itself is also an answer, so its political, economical and social roots should be taken into consideration whilst choosing the best way to prevent it. The different means (primarily legal and classical ones) should be combined and used by states in strict cooperation, because these don't substitute but complete each other. It is also important to underline that it is not enough to react upon terrorist actions and restore its harmful effects, but it is also essential to prevent it by eliminating its causes. Unfortunately, proactive strategies are not common enough - mainly because of its costs - in spite of the fact that in the long run it would be worth using them.

It is important to act in conformity with international law, because this can legitimate the reaction after an attack. The main task for states is to elaborate an exact legal framework for it, because without global accords and without the acceptance of this policy within the nation an effective policy against terrorism cannot be realized. National criminal law should be aggravated, flow of information among intelligence services, cooperation among media and governments should be developed and it is also essential to inform the society properly and make it obvious that assistance at a terrorist attack is also to be punished. International measures should be taken in order to avoid financing of terrorist actions by preventing money-laundering. These means can be used even with certain restrictions on criminal law, but always respecting human rights either that of the victims or that of the delinquents.

To institutionalize international actions under the aegis of the United Nations numerous agreements were accepted, eg. Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons (1973), Convention against Taking of Hostages (1979), Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (1999) and some conventions were signed on the Prevention Crimes committed in aircrafts, etc. The main problem is that these accords are not signed by all member states and hence their efficiency can be questioned. Of course not only the UN try to solve this problem with international conventions, so does the EU. Its activity has considerably increased since the attacks of Madrid, because this case made two things clear: even Europe is vulnerable and well-timed attacks can even lead to political changes.

To be able to meet the challenges that terrorism mean nowdays there are two things to emphasize: first of all a worldwide cooperation would be essential and secondly the provision of financial sources for each state so that it were able to ensure national and promote global security.

Felhasznált irodalom

1. Könyvek, szakkikkek

1. Ádány Tamás Vince: Humanitarian intervention against supporting terrorism, In: Nagy Aladár (szerk.): European Integration Studies, A Publication of the University of Miskolc, Miskolc University Press, vol. 1. No. 1. 2002. p. 75-81.
2. Anderson, Sean – Sloam, Stephen: Historical Dictionary of Terrorism; The Scarecrow Press. Inc. Metuchen. N.J. & London, 1995.
3. Arbatov, Alexei G. - Becher, Klaus - Gompert, David C. - Heisbourg, Francois: The war against terrorism and the transformation of the world order, Ceps-IISS European Security Forum, ESF Working Paper, no. 5. 2001.
4. Bóka János: Forcible measures against international terrorism and the rule of law, In: Nagy Aladár (szerk.): European Integration Studies, A Publication of the University of Miskolc, Miskolc University Press, vol. 1. No. 1. 2002. p. 65-73.
5. Fitzpatrick, Joan: Speaking Law to Power: The War Against Terrorism and Human Rights; European Journal of International Law vol. 14. no. 2. 2003. p. 241-264.
6. Gearty, Conor: Terror; Holnap Kiadó, Budapest, 1991.
7. Grotius, Hugo: A háború és béke jogának hármaskönyve, Pallas Stúdió, Budapest, 1999.
8. Gyarmati István: A terrorizmus kihívásai a nemzetközi rendszer alapjait képező jogrendszerrel és nemzetközi szervezetekkel szemben; In: Gömbös Ervin (szerk.): ENSZ és az EU együttműködése, Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2003., p. 51-60.
9. Gyarmati István: In memoriam vesztfáliai békerendszer; <http://www.nol.hu/Default.asp?DocCollID=71076&DocID=68001#68001> (letöltés ideje: 2004. október 08.)
10. Hadas László: A globalizáció árnyoldalai és a hírszerzés. Új kihívások; In: Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézet Műhelytanulmányok, 42. szám, 2003.
11. Herman, Edward – O’Sullivan, Gerry: The terrorism industry; Pantheon Books, New York, 1989.
12. Horváth Krisztina: Az Emberi Jogok Európai Egyezményének gyakorlata az időtényező, valamint az ezredforduló egyes földrajzi, történelmi és politikai kihívásai tükrében. PhD értekezés tézisei, 2003; http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/horvat_tezisek.pdf (letöltés ideje: 2004. szeptember 20.)
13. Horváth Krisztina: Az Emberi Jogok védelme a terrorizmus elleni küzdelemben. Acta Humana, 2003/3. szám p. 66-98.
14. Human Rights Watch jelentés 2003. <http://www.jogiforum.hu/hirek/7168> (letöltés 2004. szeptember 20.)
15. Huntington, Samuel Phillips: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása, Európa Kiadó, Budapest, 1998.
16. Kardos Gábor: Terrorizmus és nemzetközi jog; Magyar Tudomány 1996. 10. szám, p. 1240-1246.
17. Kardos Gábor: Miért nehéz jogi eszközökkel védekezni a terrorizmus ellen? In: Vadai Ágnes (szerk.): Terrorizmus – A nemzeti és nemzetközi biztonságot érintő kihívás; Budapest, 1999. p. 75-85.
18. Kegley (Jr.), Charles W.: International Terrorism; Macmillan Education, London, 1990.
19. Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): Európai közjog és politika, Osiris, Budapest, 2003.
20. Kovács Péter: The United Nations in the Fight against International Terrorism; In: Miskolc Journal of International Law, Miskolci Nemzetközi Jogi Közlemények, vol. 1. 2004. Miskolc, <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdrint/20041kovacs.htm> (letöltés ideje: 2004. november 07.)
21. Kussbach, Erich: Die Lehren aus dem 11. September 2001, In: Nagy Aladár (szerk.): European Integration Studies, A Publication of the University of Miskolc, Miskolc University Press, vol. 1. No. 1. 2002. p. 47-64.

22. Laqueur, Walter: A terror változó arca; ford: Kiss Zsuzsa. Európai Szemle, 13. évf. 1. szám, 2002., p. 19-27.
23. Mini, Fabio: Quale guerra dobbiamo combattere, In: Quaderni speciali di Limes, La guerra del terrore, Gruppo editoriale l'espresso, Róma, 2001.
24. Nándori Pál: A marseille-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai; Akadémia Kiadó, Budapest, 1972.
25. Netanjahu, Benjamin: Harc a terrorizmus ellen; Alexandra Kiadó, Pécs, 1995.
26. Perry, William: A következő támadásra készülve; Európai Szemle, 13. évf. 1. szám 2002., p. 3-18.
27. Roque, Juan Carlos: Desde el 11 de septiembre del 2001 http://www.rnw.nl/sp/toolbar/informe_terrorismo.html (letöltés ideje: 2004. november 07.)
28. Rouillard, Louis-Philippe: The Caroline Case: Anticipatory Self-Defence in Contemporary International Law, In: Péter Kovács (ed.): Historia ante portas. History in international Law, Miskolc, 2004.
29. Schmid, Alex P. – Crelinsten, Ronald D.: Western responses to terrorism; Frank Cass, Portland, 1993.
30. Schorlemer, Sabine von: Human Rights: Substantive and Institutional Implications of the War Against Terrorism; European Journal of International Law vol. 14. no. 2. 2003. p. 265-282.
31. Spöttle, Georg: Változások az iszlám világban az iraki offenzíva óta. A Debreceni Egyetemen 2004. október 14-én tartott előadás kézírata
32. Szemesi Sándor: Hadijog (tansegédlet), <http://www.law.klte.hu/jati> (letöltés ideje: 2004. május 30.)
33. Szemesi Sándor: Az emberi jogok fejlődése, jellemzői (tansegédlet), <http://www.law.klte.hu/jati> (letöltés ideje: 2004. november. 07.)
34. Takács Péter: Nehéz jogi esetek. Jogelméleti és jogászai érvelés, Napvilág Kiadó, Budapest, 2002.
35. Tatár Imre: Út a semmibe; Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1982.
36. Teichmann, Jenny: How to Define Terrorism; In: Conor Gearty (ed.): Terrorism; Dartmouth, Aldershot, Brookfield USA, Singapore, Sydney, 1996.
37. Vadai Ágnes: A terrorizmus kérdése az ENSZ által elfogadott nemzetközi egyezményekben; In: Vadai Ágnes (szerk.): Terrorizmus – A nemzeti és nemzetközi biztonságot érintő kihívás; Budapest, 1999., p. 86-111.
38. Vadai Ágnes: Az EU-NATO viszonyrendszere a terrorizmus elleni küzdelemben, különös tekintettel az ENSZ égisze alatt elfogadott nemzetközi egyezmények végrehajtására; In: Gömbös Ervin (szerk.): ENSZ és az EU együttműködése; Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2003., p. 45-50.
39. Valki László: Az ENSZ és a nemzetközi jogrend az iraki háború után www.fesbp.hu/download/Irak-Valki.doc (letöltés ideje: 2004. október 14.)
40. Valki László: Bin Laden diplomáciai érveke, Népszabadság 2001. október 17., <http://www.nol.hu/cikk/33598/> (letöltés ideje: 2004. október 14.)
41. Valki László: Irak - Egy háború előzményei, In: Gombár Csaba - Volosin Hédi (szerk.): Képtelen háború, Helikon - Korridor, Budapest, 2004., p. 328-407.
42. Valki László: Terroristák és nemzetközi jogászok, Belügyi Szemle, 2002/6-7. sz. p. 45-57.
43. Walter, Christian: Defining terrorism in National and International Law, <http://edoc.mpil.de/conference-on-terrorism/index.cfm> (letöltés ideje: 2004. november 09.)
44. Wieviorka, Michael: The making of terrorism; The University of Chicago Press, Chicago, 1988.

45. Zakis, Jeremy: Annual Report into International Terrorist Activity 2001; Emergency Response and Research Institute, http://www.emergency.com/2002/erri_ter2001.pdf (letöltés ideje: 2004. október 07.)

2. Újságcikkek, internetes fórumok

1. A more secure world: Our shared responsibility, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, <http://www.un.org/secureworld/> (letöltés ideje: 2004. december 07.)
2. Beslani merénylet. <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/chechnya-beslan.htm> (letöltés ideje: 2004. október 07.)
3. De Sio Cesari, Giovanni: Terrorismo Islamico <http://www.cronologia.it/mondo49.htm> (letöltés ideje: 2004. november 07.)
4. Financial Action Task Force, http://www1.oecd.org/fatf/TerFinance_en.htm, (letöltés ideje: 2004. november. 07.)
5. Fini, Giancarlo: Terrorismo, 'Combatterlo significa affermare la pace' <http://it.news.yahoo.com/041002/201/2yldx.html> (letöltés ideje: 2004. november 07.)
6. Horváth Gábor: Sok tag, öt vétó az új BT-ben (Népszabadság, 2004. december 3., www.nol.hu/cikk/343121/, letöltés ideje: 2004. december 07.)
7. Kenyai merénylet: <http://ma.hu/page/cikk/ab/0/22644/1> (letöltés ideje: 2004. október 22.)
8. Kocsis Györgyi: Döntő lépések, Brüsszeli EU-csúcs; In: HVG, 26. évf. 14. szám, 2004.
9. Letter of Secretary of State Daniel Webster to Special Minister Ashburton, dated 27 July 1842. <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/britain/br-1842d.htm> (letöltés ideje: 2004. október 22.)
10. Lockerbie-merénylet: http://hvg.hu/frisshirek_cikk.asp?oID=9bb2eac2-ca16-4c68-b31c-38a047dad26&colID=ab7e2a44-4e2e-4e1e-9ff3-4b5e42ccd502 (letöltés ideje: 2004. október 22.)
11. Nem voltak tömegpusztító fegyverek Irakban, Kisalföld Online, <http://newgeneration.sync.hu/?nid=156901> (letöltés ideje: 2004. november 07.)
12. Nemzetközi összefogás a terrorizmus ellen; <http://modelun.bke.hu/archive/cemun2002/konftema01.html> (letöltés ideje: 2004. szeptember 17.)
13. Terrorfinanzierung, <http://www.bundesnachrichtendienst.de/auftrag/terrorfinanzierung.htm> (letöltés ideje: 2004. november 07.)
14. Terrorismo. <http://www.geocities.com/CapitolHill/Senate/7345/ensayos/terrorismo.htm> (letöltés ideje: 2004. november 07.)
15. Terrorismo: Reclutano nei centri sociali; <http://it.news.yahoo.com/041003/201/2ymcl.html> (letöltés ideje: 2004. október 07.)
16. Történeti áttekintés az Atomcsend és az Atomsorompó egyezményekről <http://fft.gau.hu/elftp/hirek/atomcsend.htm> (letöltés ideje: 2004. november 07.)

3. Egyezmények:

1. Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya - Charter of the United Nations, 1945
2. Nemzetközi Bíróság Alapszabályai - Statute of the International Court of Justice, 1946
3. Egyezmény a terrorizmus megelőzéséről és megbüntetéséről – Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism, 1937
4. Egyezmény Nemzetközi Büntetőbíróság felállításáról – Convention for the Creation of an International Court, 1937
5. Egyezmény a repülőgépek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről és bizonyos egyéb tevékenységekről – Convention on Offences and Certain Acts Committed on Board Aircraft, 1963
6. Egyezmény a repülőgépek jogtalan megszerzése visszaszorításáról – Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircrafts, 1970

7. Egyezmény a polgári repülés biztonságát veszélyeztető cselekmények üldözéséről – Convention for Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aircrafts, 1971
8. Egyezmény a nemzetközileg védett személyek, beleértve a diplomatákat is, ellen elkövetett bűncselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről – Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, Including Diplomatic Agents, 1973
9. Az Európa Tanácsnak a terrorizmus visszaszorításáról szóló strasbourgi egyezménye - European Convention on the Suppression of Terrorism, 1977
10. Túszedés elleni nemzetközi egyezmény – International Convention against the Taking of Hostages, 1979
11. A terrorista-bombázásokról szóló New York-i egyezmény - International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings, 1997
12. A terrorizmus pénzügyi támogatásának tilalmáról szóló New York-i egyezmény - International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, 1999
13. Az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságának tervezete az államok nemzetközi felelősségéről, [www.un.org/law/ilc/texts/State_responsibility/responsibility_commentaries\(e\).pdf](http://www.un.org/law/ilc/texts/State_responsibility/responsibility_commentaries(e).pdf) (letöltés ideje: 2004. november 07.)

Az egyezmények az ENSZ hivatalos honlapján megtalálhatóak (<http://untreaty.un.org/English/tersumen.htm#1> – letöltés ideje: 2004. október 19.)

---

[1] III. évfolyam nappali tagozatos joghallgató (DE-ÁJK), Law student (University of Debrecen, Faculty of Law and Political Sciences)

[2] 1326-tól 1835-ig működött a „thug”-ok, orgyilkosok szervezete

[3] Gearty, Conon: Terror (Holnap Kiadó, Budapest, 1999.) p. 31.

[4] Terrorismo, reclutano nei centri sociali; <http://it.news.yahoo.com/041003/201/2ymcl.html> (letöltés ideje: 2004. október 07.)

[5] Hadas László: A globalizáció árnyoldalai és a hírszerzés. Új kihívások; In: Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézet Műhelytanulmányok, 42. szám, 2003., p. 47.

[6] Walter, Christian: Defining terrorism in national and international law, <http://edoc.mpil.de/conference-on-terrorism/index.cfm> (letöltés ideje: 2004. november 09.)

[7] Ezek három fő területet érintenek, a légi közlekedést (ide tartozik a Tokiói, a Hágai és a Montreáli Egyezmény), a védett személyek biztonságát és a túszedést.

[8] Teichmann, Jenny: How to Define Terrorism; In: Gearty, Conon (ed.): Terrorism (Dartmouth, Aldershot, Brookfield USA, Singapore, Sydney, 1996.) p. 5.

[9] Vadai Ágnes: A terrorizmus kérdése az ENSZ által elfogadott nemzetközi egyezményekben; In: Vadai Ágnes (szerk.): Terrorizmus – A nemzeti és nemzetközi biztonságot érintő kihívás (Budapest, 1999.) p. 95.

[10] Teichmann [1996] i.m. p. 6.

[11] Anderson, Sean - Sloam, Stephen: Historical Dictionary of Terrorism (The Scarecrow Press. Inc. Metuchen. N.J. & London, 1995.) p. 1.

[12] A more secure world: Our shared responsibility, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, <http://www.un.org/secureworld/> (letöltés ideje: 2004. december 07.) p. 51.

[13] Zakis, Jeremy: Annual Report into International Terrorist Activity 2001; Emergency Response and Research Institute, http://www.emergency.com/2002/erri_ter2001.pdf (letöltés ideje: 2004. október 07.)

[14] Horváth Gábor: Sok tag, öt vétő az új BT-ben (Népszabadság, 2004. december 3., www.nol.hu/cikk/343121/, letöltés ideje: 2004. december 07.)

- [15] A more secure world: Our shared responsibility, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change i.m. p. 51.
- [16] Kegley (Jr.), Charles W.: International Terrorism. (Macmillan Education, London, 1990.) p. 204.
- [17] Tatár Imre: Út a semmibe. (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1982.) p. 99.
- [18] De Sio Cesari, Giovanni: Terrorismo Islamico. <http://www.cronologia.it/mondo49.htm> (letöltés ideje: 2004. november 07.)
- [19] Hadas [2003] i.m. p. 49-51.
- [20] Kussbach, Erich: Die Lehren aus dem 11. September 2001. In: Nagy Aladár (szerk.): European Integration Studies, A Publication of the University of Miskolc, Miskolc University Press, vol. 1. No.1. 2002., p. 54.
- [21] A kutatások szerint az akciók 25%-a valamely állam által támogatott. Lásd: What is the future face of terrorism? <http://www.marshallcenter.org> (letöltés ideje: 2004. november 09.)
- [22] Kardos Gábor: Miért nehéz jogi eszközökkel védekezni a terrorizmus ellen? In: Vadai Ágnes (szerk.): Terrorizmus – A nemzeti és nemzetközi biztonságot érintő kihívás (Budapest, 1999.) p. 83.
- [23] Schmid, Alex P. – Crelinsten, Ronald D.: Western responses to terrorism; Frank Cass (Portland, 1993.) p. 309-311.
- [24] Netanjahu, Benjamin: Harc a terrorizmus ellen. (Alexandra Kiadó, Pécs, 1995.) p. 149.
- [25] Történeti áttekintés az Atomcsend és az Atomsorompó egyezményekről <http://fft.gau.hu/elftp/hirek/atomcsend.htm> (letöltés ideje: 2004. november 07.)
- [26] Valki László: Az ENSZ és a nemzetközi jogrend az iraki háború után. <http://www.fesbp.hu/download/Irak-Valki.doc> (letöltés ideje: 2004. október 14.)
- [27] Nem voltak tömegpusztító fegyverek Irakban. Kisalföld Online, <http://newgeneration.sync.hu/?nid=156901> (letöltés ideje: 2004. november 07.)
- [28] Perry, William: A következő támadásra készülve. Európai Szemle, 13. évf. 1. szám, 2002., p. 6.
- [29] Netanjahu [1995] i.m. p. 152.
- [30] Talán ennek voltunk tanúi 2004. március 11-én, ugyanis a merényletekért felelősséget vállaló levélben egyértelműen Madrid terrorizmusellenes, illetve USA-politikáját tették meg legfőbb kiváltó oknak.
- [31] Valki László: Terroristák és nemzetközi jogászok. Belügyi Szemle, 2002/6-7. sz. p. 52.
- [32] Bóka János: Forcible measures against international terrorism and the rule of law In: Nagy Aladár (szerk.): European Integration Studies, A Publication of the University of Miskolc, Miskolc University Press, vol. 1. No.1. 2002., p. 71.
- [33] Netanjahu [1995] i.m. p. 153.
- [34] Netanjahu [1995] i.m. p. 154.
- [35] Terrorfinanzierung. <http://www.bundesnachrichtendienst.de/auftrag/terrorfinanzierung.htm> (letöltés ideje: 2004. november 07.)
- [36] Financial Action Task Force, http://www1.oecd.org/fatf/TerFinance_en.htm (letöltés ideje: 2004. november 07.)
- [37] Mini, Fabio: Quale guerra dobbiamo combattere, In: Quaderni speciali di Limes, La guerra del terrore. (Gruppo editoriale l'Espresso, Róma, 2001.), p. 19.
- [38] Herman, Edward - O'Sullivan, Gerry: The terrorism industry. (Pantheon Books, New York, 1989.) p. 192-193.
- [39] Netanjahu [1995] i.m. p. 160.
- [40] Netanjahu [1995] i.m. p. 161.
- [41] Ennek ellenpéldájának lehettünk tanúi a Beslani túszedzés kapcsán.
- [42] Netanjahu [1995] i.m. p. 162-163.

- [43] Wiewiorka, Michael: The making of terrorism. (The University of Chicago Press, Chicago, 1988.) p. 49.
- [44] Az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságának tervezete az államok nemzetközi felelősségéről,
[www.un.org/law/ilc/texts/State_responsibility/responsibility_commentaries\(e\).pdf](http://www.un.org/law/ilc/texts/State_responsibility/responsibility_commentaries(e).pdf) (letöltés ideje: 2004. november 07.)
- [45] Kegley [1990] i.m. p. 220-222.
- [46] Webster amerikai külügyminiszter fogalmazta meg az önvédelem jogát Caroline ügyben, még 1842-ben. Lásd: Letter of Secretary of State Daniel Webster to Special Minister Ashburton, dated 27 July 1842. <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/diplomacy/britain/br-1842d.htm> (letöltés ideje: 2004. október 22.), Rouillard, Louis-Philippe: The Caroline Case: Anticipatory Self-Defence in Contemporary International Law. In: Péter Kovács (ed.): Historia ante portas. History in international Law. (Miskolc, 2004.) p. 129-147.
- [47] Grotius, Hugo: A háború és béke jogának hármaskönyve. (Pallas Stúdió, Budapest, 1999.) I. kötet p. 165.
- [48] Kegley [1990] i.m. p. 225.
- [49] Georg Spöttle kézírata szerint az iszlám terroristáknál figyelhető ez meg egyértelműen, akik azt hangoztatják, hogy számukra a halál sokkal fontosabb az életnél, és egyetlen céljuk, hogy mártirokká váljanak, és közben minél többet öljenek meg Allah és az igazhívők ellenségei közül. (Spöttle, Georg: Változások az iszlám világban az iraki offenzíva óta. A Debreceni Egyetemen 2004. október 14-én tartott előadás kézírata)
- [50] Schmid – Crelinsten [1990] i.m. p. 247.
- [51] Terrorismo. <http://www.geocities.com/CapitolHill/Senate/7345/ensayos/terrorismo.htm> (letöltés ideje: 2004. november 07.)
- [52] Kardos [1999] i.m. p. 82.
- [53] Takács Péter: Nehéz jogi esetek. Jogelméleti és jogászai érvelés. (Napvilág Kiadó, Budapest, 2002.) p. 289-293.
- [54] Horváth Krisztina [2003]: Az emberi jogok védelme a terrorizmus elleni küzdelemben, i.m. p. 78.
- [55] Horváth Krisztina [2003]: Az emberi jogok védelme a terrorizmus elleni küzdelemben, i.m. p. 97.
- [56] Itt elsősorban a Schengeni szerződés, illetve az EU migrációs politikája okozhat gondot.
- [57] Netanjahu [1995] i.m. p. 157-159.
- [58] Sokat segített az a tény, hogy a börtönévek alatt az általuk támogatott ideológiák eltűntek.
- [59] Gearty [1991] i.m. p. 206-207.
- [60] Gearty [1991] i.m. p. 210.
- [61] Gearty [1991] i.m. p. 212.
- [62] Gyarmati István: A terrorizmus kihívásai a nemzetközi rendszer alapjait képező jogrendszerrel és nemzetközi szervezetekkel szemben; In: Gömbös Ervin (szerk.): ENSZ és az EU együttműködése. (Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2003.) p. 53-54.
- [63] Roque, Juan Carlos: Desde el 11 de septiembre del 2001, http://www.rnw.nl/sp/toolbar/informe_terrorismo.html (letöltés: 2004. november 07.)
- [64] Azon államokat sorolhatjuk ide, amelyek nem képesek beilleszkedni a nemzetközi rendbe, a demokratikus berendezkedés alapjait sem tudták megvalósítani. Ide tartozik például Ruanda, Szomália. Lásd: What is the future face of terrorism? i.m.
- [65] Arbatov, Alexei G. - Becher, Klaus - Gompert, David C. - Heisbourg, Francois: The war against terrorism and the transformation of the world order (Ceps-IISS European Security Forum, ESF Working Paper, no. 5. 2001. december) p. 5-6.

[66] Gyarmati István: In memoriam vesztfáliai békerendszer. Népszabadság 2002. szeptember 12. <http://www.nol.hu/Default.asp?DocCollID=71076&DocID=68001#68001> (letöltés: 2004. október 08.)

[67] Valki László: Irak - Egy háború előzményei, In: Gombár Csaba - Volosin Hédi (szerk.): Képtelen háború. (Helikon - Korridor, Budapest, 2004.) p. 369-370.

[68] Nándori Pál: A marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai. (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972.) p. 42.

[69] A Nemzetek Szövetsége nem volt képes betölteni azt a szerepet, amelyet szántak neki és 1946. április 18-án feloszlatta önmagát. Ezzel párhuzamosan a második világháború befejezése előtt pár hónappal, 1945. június 26-án, San Franciscóban megalakult az Egyesült Nemzetek Szervezete, amely ma a világ leguniverzálisabb csoportosulása.

[70] Az Alapokmány 1. cikkének 1. bekezdése kimondja: „Az Egyesült Nemzetek célja, hogy fenntartsa a nemzetközi békét és biztonságot és evégből hathatós együttes intézkedéseket tegyen a békét fenyegető bűncselekmények megelőzésére és megszüntetésére, a támadó cselekményeknek vagy a béke más módon történő megbontásának elnyomására, valamint békés eszközökkel az igazságosság és a nemzetközi jog elveinek megfelelő módon rendezze a vagy megoldja azokat a nemzetközi viszályokat, amelyek a béke megbontására vezethetnek.”

[71] Kardos Gábor: Terrorizmus és nemzetközi jog; Magyar Tudomány 1996. 10. szám p. 1240-1246.

[72] Kovács Péter: The United Nations in the Fight against International Terrorism. Miskolc Journal of International Law (Miskolci Nemzetközi Jogi Közlemények), vol. 1.. 2004. Miskolc, <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdrint/20041kovacs.htm> (letöltés: 2004. november 07.)

[73] Ilyen irányú kezdeményezésre már korábban is volt példa, nevezetesen amikor az Egyesült Államok nairobi és Dar es Salaam-i nagykövetsége ellen 1998. augusztus 7-én elkövetett öngyilkos robbantást követően a BT 1189. számú határozatában elítélte a merényleteket, és felhívta az államokat, hogy működjenek együtt a terroristák felkutatásában és bíróság elé állításában. Valki László: Bin Laden diplomáciai érzéke, Népszabadság 2001. október 17., <http://www.nol.hu/cikk/33598/> (letöltés ideje: 2004. október 14.)

[74] Kovács [2004] i.m.

[75] Erre vonatkozóan bővebben lásd: Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): Európai közjog és politika (Osiris, Budapest, 2003.) p. 724-780.

[76] Az Európa Tanács egyezményének 13. cikke lehetővé teszi, hogy a terrorista cselekményeket politikai bűncselekményeknek tekintsék.

[77] Vadai Ágnes: Az EU-NATO viszonyrendszere a terrorizmus elleni küzdelemben, különös tekintettel az ENSZ égisze alatt elfogadott nemzetközi egyezmények végrehajtására; In: Gömbös Ervin (szerk.): ENSZ és az EU együttműködése. (Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 2003.) p. 46-47.

[78] Lásd: Nemzetközi összefogás a terrorizmus ellen; <http://modelun.bke.hu/archive/cemun2002/konftema01.html> (letöltés: 2004. szeptember 17.)

[79] Kocsis Györgyi: Döntő lépések, Brüsszeli EU-csúcs. HVG, 26. évf. 14. szám, 2004. p. 9.

[80] Vadai [2003] i.m. p. 49-50.

[81] Ennek négy oka van:

- nincs pontosan meghatározva a sérelem mibenléte
- könnyen politikai síkra terelhetné a bíraskodást
- néhány terrorcselekmény nem annyira súlyos, hogy nemzetközi bíróságnak kellene lefolytatnia az eljárást

- általában véve a nemzeti bíróságok eljárása és büntetéskiszabása hatékonyabb, mint a nemzetközi bíróságoké. (Római Konferencia A/CONF/93/C.1/L.27 számú előkészítő irat)

[82] Hadas [2003] i.m. p. 51.

[83] Szemesi Sándor: Az emberi jogok fejlődése, jellemzői (tansegédlet), <http://www.law.klte.hu/jati> (letöltés ideje: 2004. november. 07.)

[84] Például az ENSZ Alapokmánya (1945), Emberi Jogok Európai Egyezménye (1950), Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966), Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966), Emberi Jogok Amerikaközi Egyezménye (1969), Az Ember és Népek Jogainak Afrikai Chartája (1981), Emberi Jogok Arab Chartája (1994) és bár nem egyezmény, fontossága miatt említést érdemel az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948).

[85] Schorlemer, Sabine von: Human Rights: Substantive and Institutional Implications of the War Against Terrorism. *European Journal of International Law* vol. 14. no. 2. 2003, p. 269.

[86] Fitzpatrick, Joan: Speaking Law to Power: The War Against Terrorism and Human Rights. *European Journal of International Law* vol. 14. no. 2. 2003, p. 242-246.

[87] Horváth Krisztina [2003]: Az emberi jogok védelme a terrorizmus elleni küzdelemben, i.m. p. 70-71.

[88] Schorlemer [2003] i.m. p. 274.

[89] Human Rights Watch jelentés. <http://www.jogiforum.hu/hirek/7168> (letöltés 2004. szeptember 20.)

[90] Fitzpatrick [2003] i.m. p. 247.

[91] Szemesi Sándor: Hadijog (tansegédlet). <http://www.law.klte.hu/jati/> (letöltés: 2004. május 30.)

[92] Ádány Tamás Vince: Humanitarian intervention against supporting terrorism In: Nagy Aladár (szerk.): *European Integration Studies, A Publication of the University of Miskolc, Miskolc University Press*, vol. 1. No. 1. 2002., p. 81.

[93] Schorlemer [2003] i.m. p. 267-268.

[94] H(2002)004. számú irányelv

[95] Horváth Krisztina: Az Emberi Jogok Európai Egyezményének gyakorlata az időtényező, valamint az ezredforduló egyes földrajzi, történelmi és politikai kihívásai tükrében. PhD értekezés tézisei, 2003. http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/horvat_tezisek.pdf (letöltés: 2004. szeptember 20.) p. 16.

[96] Horváth Krisztina [2003]: Az Emberi Jogok Európai Egyezményének gyakorlata az időtényező, valamint az ezredforduló egyes földrajzi, történelmi és politikai kihívásai tükrében, i.m. p. 16.

[97] Horváth Krisztina [2003]: Az emberi jogok védelme a terrorizmus elleni küzdelemben, i.m. p. 73.

[98] Fitzpatrick [2003] i.m. p. 255-257.

[99] Schorlemer [2003] i.m. p. 279.

[100] Fitzpatrick [2003] i.m. p. 260-263.

[101] 2002/C 103/04, 05, és 06-os irányelv vonatkozik az emberi jogok védelmére.

[102] Hadas [2003] i.m. p. 60.

[103] Hadas [2003] i.m. p. 61.

[104] Az iszlám kultúra a legnevezetesebb példa erre.

[105] Huntington, Samuel Phillips: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása. (Európa Kiadó, Budapest, 1998.) p. 183-204.

[106] Fini, Giancarlo: Terrorismo, 'Combatterlo significa affermare la pace' <http://it.news.yahoo.com/041002/201/2yldx.html> (letöltés ideje: 2004. november 07.)